

Ada Gustafsson

LAPSEN HUOMIOIMINEN VANHEMMAN PÄIHDEONGELMAN KONTEKSTISSA

Työntekijöiden näkökulmia lapsilähtöisyyteen
sosiaalihuollon erityispalveluissa

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Huhtikuu 2023

TIIVISTELMÄ

Ada Gustafsson: Lapsen huomioiminen vanhemman päihdeongelman kontekstissa – työntekijöiden näkökulmia lapsilähtöisyyteen sosiaalihuollon erityispalveluissa

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Sosiaalityön tutkinto-ohjelma

Huhtikuu 2023

Kandidaatintutkielmassa tarkastellaan päihdeperheen lapsen huomioimista sosiaalihuollon erityispalveluissa. Tavoitteena on luoda yleiskuva niin lastensuojelun kuin päihdetyön työntekijöiden lapsilähtöisistä käytännöistä ja näkemyksistä lapsen huomioimiseen. Tutkimuksessa kysytään, miten työntekijät toteuttavat lapsilähtöisyyttä sosiaalihuollon erityispalveluissa, ja mitä rajoitteita ja mahdollisuuksia lapsilähtöisyyden toteuttamiseen liitetään työntekijöiden toimesta. Tutkimuksen teoriaosiossa tarkastellaan lapsilähtöisyyden, vanhemman päihdeongelman ja sosiaalihuollon erityispalveluiden käsitteistöä, minkä lisäksi keskitytään lapsikeskeiseen palvelumuotoilun työtapaan sekä aiempaan tutkimukseen vanhemman päihdeongelman vaikutuksista lapseen.

Tutkielman aineisto koostuu 12 vertaisarvioidusta tutkimusartikkelista, joista viisi on kotimaisia ja loput seitsemän ulkomaalaisia artikkeleja. Tutkimusartikkeleissa käsitellään laajasti lastensuojelun ja päihdehuollon työntekijöiden näkemyksiä lasten huomioimisesta, organisaation välisestä yhteistyöstä sekä integroiduista palvelukokonaisuuksista lapsilähtöisyyden rakentajana. Tutkielma on toteutettu kirjallisuuskatsauksena, jonka analyysitapana on hyödynnetty teemaattista analyysia.

Tulokset ovat luokiteltu neljään pääteemaan: välillisen ja suoran huomioimisen muodot, organisaation asettamat raamit, päihdehuollon ja lastensuojelun yhteistoiminta sekä integroidut hoito-ohjelmat ja palvelukokonaisuudet. Työntekijöiden näkemykset lapsilähtöisestä työtavasta jakautuivat karkeasti kahteen pääryhmään, lapsen välilliseen ja suoraan huomioimiseen. Välillisen huomioimisen muotoina korostui vanhemmuuden tukeminen sekä lapsen tai perheen ohjaus muiden palveluiden piiriin. Suoran huomioimisen keinoina työntekijät painottivat lapsen tapaamista, lapsen mielipiteen selvittämistä, lapselle asioista tiedottamista sekä lapsen osallistamista mukaan päätöksenteonprosesseihin. Vaikka työntekijällä saattoi olla halu toteuttaa lapsilähtöisiä käytäntöjä, organisaatioiden asettamat raamit, kuten epäselvät ohjeistukset ja aikaresurssi, saattoivat nousta esteeksi.

Päihdehuollon ja lastensuojelun välinen yhteistyö näyttäytyi lapsilähtöisyyden toteutumisen kannalta tärkeänä pohjana. Yhteistyö ei kuitenkaan ollut aukotonta, ja sitä vaikeuttivat esimerkiksi epäselvät ohjeistukset, työntekijöiden puutteellinen palvelutuntemus, palveluiden välinen epäluottamus sekä vanhemman avunhakuun liittyvät pelot. Integroidut palvelukokonaisuudet näyttäytyivät lapsilähtöisyyden rakentajina. Lapsilähtöisiä käytäntöjä on hyvä rakentaa myös päihdehuollon puolelle, jotta lapsi saa tarvitsemaansa apua ja tukea mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Lastensuojelussa ja päihdehuollossakin lapsilähtöisyyteen vaikuttavat organisaatioiden tuottamat rajoitukset on tärkeä huomioida, jotta työntekijöille voidaan luoda mahdollisuuksia ja toisaalta myös veloitteita lapsilähtöisen työtavan käyttöönottoon. Jatkossa aihetta olisi tärkeä tutkia lapsen näkökulmasta, jotta saataisiin tietoon lasten näkemyksiä omasta avuntarpeestaan ja jotta voitaisiin edistää palveluiden kykyä vastata näihin tarpeisiin.

Avainsanat: lapsilähtöisyys, päihdeperhe, päihdehuolto, lastensuojelu, palveluiden välinen yhteistyö, integroidut palvelukokonaisuudet

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUKSEN TEORIATAUSTA	3
2.1 VANHEMMAN PÄIHDEONGELMA JA SEN VAIKUTUKSET LAPSEEN.....	3
2.2 YLEISKATSAUS LAPSILÄHTÖISYYTEEN	6
2.3 PÄIHDEPERHEILLE SUUNNATUT SOSIAALIHUOLLON ERITYISPALVELUT.....	8
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	10
3.1 TUTKIMUSKYSYMYS JA TUTKIMUKSEN TAVOITE	10
3.2 AINEISTONKERUU JA TUTKIMUSAINEISTO	10
3.3 TUTKIMISMENETELMÄT	12
3.4 TUTKIMUSETIIKKA	13
4 LAPSILÄHTÖISYYDEN TOTEUTUMINEN SOSIAALIHUOLLON ERITYISPALVELUISSA	15
4.1 VÄLILLISEN JA SUORAN HUOMIOIMISEN KEINOT	15
4.2 ORGANISAATIOIDEN ASETTAMAT RAAMIT	18
4.3 LASTENSUOJELUN JA PÄIHDETYÖN YHTEISTOIMINTA	21
4.4 INTEGROIDUT HOITO-OHJELMAT JA PALVELUKOKONAISUUDET.....	23
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	25
LÄHTEET	28
LIITTEET JA TAULUKOT	
TAULUKKO 1. SISÄÄNOTON JA ULOSSULUN KRITTEERIT.....	11
LIITE 1. AINEISTON KUVAUS	32

1 JOHDANTO

Vanhemman päihdeongelmasta kärsii myös lapsi. Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan perheiden lapset kärsivät vanhempien päihdeongelmasta ensisijaisesti eniten (STM 2011, 3). Etenkin viimeisten vuosikymmenien aikana lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet, kuinka vanhemman runsas päihteidenkäyttö, ja siihen kietoutuvat moniulotteiset ongelmat, voivat olla vakava riski lapsen hyvinvoinnille. Rekisteritietojen perusteella arvioidaan, että Suomessa asuu noin 70 000 lasta, joiden vanhemmalla on päihdeongelma. Osuus päihdeperheissä kasvavista lapsista arvioidaan olevan todellisuudessa vielä suurempi johtuen rekisteriaineiston puutteellisuudesta. (Raitasalo ym. 2016, 84, 85.) A-klinikkasäätiön Lasinen lapsuus -kyselyssä aikuisista vastaajista noin joka neljäs vastasi kasvaneensa perheessä, jossa esiintyi päihteiden liikakäyttöä (Roine & Ilva 2010, 26). Yhteiskuntamme aikuiskeskeisyyden vuoksi lapsen kuuleminen usein unohtuu, vaikka vanhemman päihdeongelma koskettaa oleellisesti myös lasta (Evarst & Tulensalo 2006, 3).

Vanhemman päihdehaittojen ja kasaantuvien riskien vakavuus lapsen kasvulle ja kehitykselle on laajalti tiedossa, mutta siitä huolimatta tutkimus päihdeperheen lapsen tukimuodoista ja palveluista on vähäistä. Aiheesta tehty tutkimus keskittyy pitkälti päihdeongelmaisen vanhemman ennakkollisen lastensuojeluilmoituksen pohjalta annettuun tukeen, joka kohdistuu raskaana olevaan vanhempaan ja vanhemmuuden tukemiseen synnytyksen jälkeen. Toisaalta tutkimusta on tehty myös päihdeperheen lapsen tukemisesta sijaishuollossa. Sen sijaan päihdeperheen lapsen tukemisesta päihdeperheessä asumisen aikana ei ole kattavaa tutkimusta. (Ilva & Roine 2010, 23, 24.) Näistä olosuhteista nousee kiinnostukseni siitä, kuinka lapsi ja hänen tarpeensa huomioidaan vanhemman päihdeongelman yhteydessä. Päihdeongelman omaavaa vanhempaa ja hänen lastansa voidaan tukea useiden tahojen toimesta, mutta tässä tutkielmassa keskitytään sosiaalihuollon erityispalveluiden kontekstiin. Tutkielmani aiheena onkin päihdeperheille suunnattujen sosiaalihuollon erityispalveluiden työntekijöiden näkemykset lasten huomioimisesta. Kiinnostus kohdistuu siihen, miten työntekijät näkevät lapsilähtöisten käytäntöjen toteutumisen.

Päihdeperheiden lasten ääni on mahdollista saada paremmin kuuluviin lapsilähtöisten työtapojen avulla, ja sen vuoksi lapsilähtöisiä menetelmiä onkin pyritty lisäämään. Esimerkiksi Kohtaavaa lastensuojelua -hankkeessa lähtökohtana oli lapsen parempi huomioiminen lastensuojelun avohuollon prosesseissa, vastauksena lastensuojelu saamaan kritiikkiin lapsen tarpeiden sivuuttamisesta. (Evarst & Tulensalo 2006, 3, 10.) Päihdeperheen lapsen kokonaisvaltainen huomioiminen, ja näin ollen hyvinvoinnin takaaminen, on yhteiskunnallisesti merkittävässä roolissa. Aihe on sosiaalityön

keskiössä, sillä se sijoittuu vahvasti sosiaalityön kentälle ja pyrkii kuvaamaan sosiaalipalveluiden käytäntöjä lapsen hyvinvoinnin ja toimijuuden näkökulmasta. Sosiaalityöntekijällä on tärkeä rooli lapsen ääneen esiin tuomisella (mt., 3). Aiheesta tehty tutkimus auttaa muodostamaan kokonaiskuvaa siitä, miten auttamisjärjestelmissä huomioidaan päihdeperheen lapset ja heidän tarpeensa. Aiheesta tehdyn tutkimuksen avulla voidaan arvioida palveluiden käytäntöjä ja pohtia mahdollisia kehittämistarpeita. Vanhemman päihteenkäytöllä voi olla lapsen hyvinvointiin kauaskantoisia vaikutuksia, mutta oikea-aikaisella ja hyvin kohdennetuilla palveluilla ja tukimuodoilla voidaan pyrkiä ehkäisemään näitä haittoja ja parantamaan lapsen kasvuolosuhteita (Holmila ym. 2008).

Tutkielmani etenee seuraavassa osiossa tutkimuksen teoriataustan esittelyyn, jossa tarkastelen tutkimuksen käsitteellisiä ja teoreettisia lähtökohtia. Sen jälkeen käyn läpi tutkimuksen toteutukseen liittyviä aiheita kuvaillen tutkimuksen tarkoitusta, tiedonhaun prosesseja, tutkimusaineistoa, tutkimusmenetelmiä ja pohtien tutkimuseettisiä kysymyksiä. Tulososiossa kuvailen temaattisen analyysin tuloksena muodostuneita teemoja neljän alaluvun avulla. Lopussa pohdin tuloksista muodostamani johtopäätöksiä ja tuon esille tutkielman prosesseista nousseita jatkotutkimustarpeita.

2 TUTKIMUKSEN TEORIATAUSTA

2.1 VANHEMMAN PÄIHDEONGELMA JA SEN VAIKUTUKSET LAPSEEN

Tutkielmassa yleisnimityksellä päihteet tarkoitetaan päihdehuoltolain mukaisesti alkoholia, huumeita sekä lääkkeiden käyttöä päihtymistarkoituksiin (PHL 41/1986, 2§). Päihdeongelmalla viitataan jatkuvaan päihteiden ongelmalliseen ja haitalliseen käyttöön. Maailman terveysjärjestö WHO:n kansainvälinen tautiluokitus, ICD-10, määrittää päihteiden haittakäytöksi päihteiden käytön, johon ei liity riippuvuutta, mutta joka kuitenkin aiheuttaa riskiä omalle terveydelle tai sosiaaliselle elämälle. ICD-10 mukaisessa päihderiippuvuuden diagnoosissa sen sijaan päihteet muodostavat riippuvuuden, jonka takia päihteiden käyttö on olennaisessa osassa henkilön elämää, päihteiden sietokyky kasvaa ja päihdeettömyys aiheuttaa vieroitusoireita. (Aalto ym. 2015; THL 2011, 242.) Tutkielmassa käytetty termi päihdeongelma kattaa siis ICD-10 sisältämän päihteiden haittakäytön sekä päihderiippuvuuden määritelmät.

Päihdeperheen käsitteellä viitataan perheeseen, jossa perheen vanhemmilla tai sisaruksilla on päihdeongelma, ja se vaikuttaa muiden perheenjäsenten hyvinvointiin kielteisesti (Holmberg 2003, 10). Tässä tutkielmassa päihdeperhe -käsite tarkennetaan kuitenkin tarkoittamaan perhettä, jonka jommallakummalla tai molemmilla vanhemmista on päihdeongelma. Päihdeperheissä kasvavien lasten osuus on huomattavan suuri. Rekisteritietojen mukaan Suomessa noin 6 % alaikäisistä lapsista asuu päihdeperheessä, mikä tarkoittaa noin 70 000 lapsen altistumista päihdeperheissä kasvamisen riskeille (Raitasalo ym. 2016, 84). Yhdysvalloissa päihdeperheitä on suhteessa lähes yhtä paljon kuin Suomessa, sillä arvioidusti noin joka viides Yhdysvallassa asuva lapsi elää päihdeongelman omaavan vanhemman kanssa (Thatcher 2020). Päihdeperhe termiä käytettäessä on syytä huomata, että termi voidaan nähdä kielteisenä, sillä se antaa leiman koko perheelle, vaikka kyseessä olisikin vain yhden perheenjäsenen päihdeongelmasta (esim. Orasniemi & Kurvinen 2017; Ruisniemi 2022). Käsitteelle on kuitenkin vaikea löytää ilmiötä kuvaavaa synonyymia, ja ehkä tästä syystä päihdeperhe-termi toistuukin usein tutkimuskirjallisuudessa. Orasniemi ja Kurvinen (2017) toteavat, että vanhemman päihdeongelma koskettaa koko perhettä, jolloin termillä pystytään kuvaamaan perhetilannetta, joka ei ole ideaalinen. On totta, että ilmiölle olisi tarpeellista muodostaa uusi suvaitsevampi termi, jotta ilmiötä olisi helpompi kuvata osana tutkimuskirjallisuutta. Paremman termin puuttuessa päädyin kuitenkin käyttämään kyseistä termiä myös omassa tutkielmassani, vaikka tiedostankin sen ongelmallisuuden.

A-klinikkasäätiö on tutkinut suomalaisten vanhempien päihteidenkäyttöä lasten kokemana vuodesta 1994 lähtien. Vuoden 2009 Lasinen lapsuus -väestökyselyn mukaan lähes joka neljäs suomalainen on kärsinyt vanhemman liiallisesta ja haitallisesta päihteidenkäytöstä omassa lapsuudessaan. (Roine & Ilva 2010, 36.) Saman suuntaisia tuloksia on saatu myös Takalan ja Ilvan (2012) tutkimuksessa, jonka mukaan vanhemman päihteidenkäytöstä aiheutui haittoja 26 prosentille tutkimuksen nuorista. Nuoret kokivat vanhemman päihteidenkäytön aiheuttavan heille häpeää, syyllisyyttä, vihaa, pelkoa, inhoa, yksinäisyyttä ja tylsistymistä (Takala & Ilva 2012, 177–180). Päihdeongelman omaavien vanhempien lapset ovat asemassa, jossa heihin kohdistuu erinäisiä hyvinvointiin ja kasvuun liittyviä riskejä. Lukuisat kotimaiset sekä kansainväliset tutkimukset osoittavat, että vanhemman päihdeongelmasta voi aiheutua lapselle moninaisia haittoja, esimerkiksi häpeää, ahdistusta, unen puutetta, arjen rutiinien puuttumista, huolenpidon laiminlyöntiä, väkivallan uhriksi joutumista tai sen todistamista sekä pelkoa päihtynyttä vanhempaa kohtaan (esim. Orjasniemi & Kurvinen 2017; STM 2011; Takala & Ilva 2012; Velleman & Templeton 2007).

Vellman ja Templeton (2016) painottavat, että vanhemman päihdeongelman yhteydessä arkea kuormittaa myös muut päihdeongelman kanssa usein yhdessä esiintyvät tekijät kuten vanhemman mielen-terveyden häiriöt, matala sosioekonominen asema, sosiaalinen syrjäytyminen sekä kansanterveydelliset huolenaiheet. Vanhemman päihdeongelmasta aiheutuvista päihdehaitoista voi aiheutua krooninen stressitila, joka saattaa purkautua lapsen psyykkisinä oireina, sairastavuutena sekä käyttäytymisen häiriöinä. (Raitasalo ym. 2016, 87, 89). Orjasniemen ja Kurvisen (2017) tutkimuksessa vanhemman päihteidenkäytön ja käytöksen ennakoimattomuutta kuvattiin termillä ”jatkuvan pelon ilmapiiri”. Päihdeperheen lapset kokevat tarvetta mukautua vanhemman päihdeongelman luomaan arkeen. Lapsi tottuu kuulostelemaan vanhemman olotilaa, jotta voi muuntautua mahdollisimman huomaamattomaksi, jotta ei ärsytä päihtynyttä vanhempaa. Lapsen elämä noudattaa vanhemman päihdeongelman luomaa rytmiä. (Orjasniemi & Kurvinen 2017.) Vanhemman runsaan päihteidenkäytön aiheuttama pelko liitetään yleensä vanhemman äänekkääseen riitelyyn, lähisuhdeväkivaltaan tai yölliseen vanhemman kotiinpaluun odottamiseen. Pelkoa tunnetaan omasta puolesta, mutta se usein liittyy myös sisaruksien ja toisen vanhemman puolesta pelkäämiseen. Väkivallan pelko liitetään usein vanhempien väliseen väkivaltaan ja sen näkemiseen, mutta myös lapsilla on riski väkivallan uhriksi joutumiseen. Lapsen saattaa kohdistua henkistä väkivaltaa, kuten nöyryyttämistä ja mitätöimistä, mutta lapsi voi joutua myös itse fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi. (Mt.) Lasten kokemat vanhemman päihdeongelman aiheuttamat psykososiaaliset haitat koettiin päihdeperheissä kasvaneiden yleisimmiksi haitoiksi, kun taas konkreettisia haittoja, kuten unen puutetta, ei koettu yhtä usein (Takala & Ilva 2012, 179).

Lapsen sosiaaliset suhteet voivat kärsiä vanhemman päihdeongelman myötä. Vanhempi saattaa pyrkiä peittelemään kodin ongelmia, mikä voi johtaa perheen eristäytymiseen. (Raitasalo ym. 2016, 92). Orjasniemen ja Kurvisen (2017) tutkimuksessa vanhemman alkoholiongelmaan liitettiin vahvasti lapsen tuntema häpeä. Häpeää tunnettiin vanhemman juomiseen liittyen erityisesti silloin, kun ulkopuoliset, usein kaverit, näkivät vanhemman päihtyneenä. Kavereita ei haluttu kutsua kylään ja juhlatilaisuuksissa hävettiin vanhemman käyttäytymistä päihteiden alaisena. (Mt., 132). Myös vuoden 2009 Lasinen lapsuus -kyselyssä huomattava osa vastaajista (45 %) raportoi vanhemman päihteidenkäyttöön liittyviä haittoja erilaisissa sosiaalisissa tapahtumissa ja juhlissa (Roine & Ilva 2010, 28). Vanhemman päihdeongelmalla nähdään myös yhteys lapsen koulunkäyntiin. Suomessa koulunkäynnin yhteys vanhemman päihdeongelmaan näyttäytyy toisen asteen koulutuksen vähäisempänä suoritusprosenttina verrattuna lapsiin, joiden vanhemmilla ei ole päihdeongelmaa. On tosin syytä huomata, että usein vanhemman päihdeongelma linkittyy muihin haasteisiin, kuten pitkäaikaiseen toimeentulotuen asiakkuuteen ja nuoren mielenterveyshäiriöihin, jotka myös osaltaan vaikuttavat tutkinnon suorittamiseen. Näin ollen vanhemman päihdeongelma voi osaltaan vaikeuttaa nuoren kiinnostumista työelämään. (Raitasalo ym. 2016, 91.) Päihdeperheen lapset saattavat toistaa perheessä opittua mallia, jossa laiminlyönti on normi ja päihteidenkäyttö on etusijalla, jolloin on olemassa riski huono-osaisuuden ylisukupolviselle ketjuuntumiselle (Thatcher 2020).

Sosiaali- ja terveysministeriö (2011, 21) painottaa, että lapsille voi aiheutua päihdehaittoja myös vanhemman kohtuukäytöstä, jos lapsen läsnäoloa ei olla otettu huomioon käyttötilanteessa. Vanhemman runsas päihteidenkäyttö vaikutuksineen ei myöskään välttämättä oireile lapsella heti, vaan lapsuuden kokemukset päihdeperheessä kasvamisesta saattavat nousta esiin vasta myöhemmällä iällä. Vanhemman päihdeongelma lapsuudessa on tutkitusti yhteydessä teini-iässä ilmeneviin mielenterveysongelmiin, aikaisiin päihdekokeiluihin ja vakavaankin päihteidenkäyttöön. (Raitasalo ym. 2016, 91). Vaikka vanhemman päihdeongelman aiheuttavat monenlaisia riskitekijöitä lapsen turvalliseen kasvu-ympäristöön, ei vanhemman päihdeongelmalla ole aina vakavaa vaikutusta lapsen kehitykseen tai myöhempään elämään (Takala & Ilva 2012, 180).

Erilaiset suojaavat tekijät tukevat lapsen turvallista kasvua ja kehitystä. Suojaavia tekijöitä ovat esimerkiksi toisen vanhemman huolenpidon ja kiintymyksen osoittaminen, perheen ulkopuoliset sosiaaliset suhteet, lapsen harrastukset sekä ulkopuolinen tuki. (Takala & Ilva 2012, 180.) Perhe ja vanhemmat ovat suuri voimavara lapsille. Tästä syystä päihdeperheistä on myös tärkeää etsiä niitä voimavaroja, jotka mahdollistavat lapsen vakaan kasvun ja lapsuuden perheessä, ja näitä voimavaroja onkin syytä tukea. Koko perheen huomioiminen ja ongelmiin puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on tärkeää. (Raitasalo ym. 2016, 92, 94.) Suojaavat tekijät voidaan jakaa yksilöllisiin

tekijöihin, perheen sisäisiin tekijöihin sekä yhteisö- ja ympäristötekijöihin. Yksilöllisiä tekijöitä ovat esimerkiksi selviytymistäidot sekä pystyvyyskokemukset. Turvallinen kiintymyssuhde vähintään yhteen aikuiseen ja perheen sisäinen toimiva kommunikaatio puolestaan nähdään perheen sisäisiin suojaaviin tekijöihin. Yhteisö- ja ympäristötekijöitä ovat esimerkiksi kulttuuriset yhteydet, vahvat ystävyssuhteet sekä palveluista saatu tuki. (Velleman & Templeton 2016.) Riski traumaattisista vaikutuksista on kuitenkin aina olemassa, eikä lapsen tukemista voidakaan jättää vain suojaavien tekijöiden varaan, vaikka niiden huomioiminen ja tukeminen onkin ehdottoman tärkeää (Thatcher 2020).

2.2 YLEISKATSAUS LAPSILÄHTÖISYYTEEN

Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan lasten kuulemistä, osallistamista ja heidän yksilöllisten tarpeiden huomioimista (Ranta 2018). Terveystieteiden tutkimuskeskus (2023) määrittää lapsilähtöisyyden toimintana, joka tarkastelee lapsen tarpeita lapsen edun mukaisesti huomioiden lapsen myös aktiivisena toimijana. Jotta lapsilähtöisyys toteutuu, työntekijän tulisi ottaa aktiivinen rooli lapsen kuulemisessa ja havainnoimisessa, jotta lapsen tarpeet pystytään arvioimaan (Koivunen & Lehtinen 2016, 16, 17). Lapsilähtöisyyden vastakohtana voidaan pitää aikuis- ja järjestelmälähtöisyyttä, jotka sisältävät käsitykset autoritaarisesta aikuisen vallan käytöstä, jolloin lasta koskevia päätöksiä tehdään ilman lapsen kuulemistä (Pulkkinen 2018, 21). Lapsilähtöisyyden rinnakkaisina ja osittain samaa tarkoittavinakin käsitteinä voidaan pitää lapsikeskeisyyttä ja lapsijohtoisuutta. Usein perheiden palveluista puhuttaessa käytetään myös käsitettä perhekeskeisyys. On tärkeä huomioida, että myös perhekeskeiset lähestymistavat voivat olla aikuislähtöisesti toteutettuja niin, ettei lasten mielipiteitä huomioida tarpeeksi. (Mt. 21.) Perhekeskeisyys voidaankin nähdä lapsilähtöisyyden poissulkevana näkökulmana ja se sisältää jännitteitä lapsen huomioimisen näkökulmasta (Evarst & Tulensalo 2006, 14). Tutkimuksen kannalta lapsilähtöisyys-käsite nähdään parhaana ilmiön kuvaamiseen, sillä se kattaa lapsinäkökulman laaja-alaisesti lapsen oikeudet ja toimijuuden huomioon ottaen. On tärkeä huomata, ettei lapsilähtöisyys kuitenkaan tarkoita vanhemman näkökulman sivuuttamista, ja tästä syystä päihdeperheiden kanssa työskentelevillä työntekijöillä onkin haastava rooli tasapainotellessaan lapsen huomioimisen ja perheen kokonaistilanteen välillä. Lapsen ja vanhemman etu voivat poiketa huomattavastikin toisistaan, jolloin lapsilähtöisyyttä voidaan pitää ratkaisuna, joka purkaa tämän jännitteen valitsemalla lapsen edun toteuttamisen. (Mt., 14.)

Lapsilähtöinen ajattelu näkyy Suomen ratifioimassa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa, jossa lapsikäsitys muodostuu lasten oikeuksien, osallisuuden sekä suojelemisen näkökulmasta. Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa lapsi nähdään aktiivisena toimijana, joka on kykenevä osallistumaan omaan elämään vaikuttaviin päätöksentekotilanteisiin. Lapsen edun lisäksi painotetaan siis myös lapsen asiantuntijuutta ja osallistumisen oikeutta. (Pulkinen 2018, 10.) Lapsilähtöinen ajattelu näkyy osaltaan myös Suomen lainsäädännössä muun muassa terveydenhuollon ja sosiaalihuollon lainsäädännössä, lastensuojelulaissa, varhaiskasvatuslaissa, nuorisolaissa sekä perusopetuslaissa (ks. Lastensuojelulaki 417/2007; Nuorisolaki 1285/2016; Perusopetuslaki 1267/2013; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; Terveydenhuoltolaki 1326/2010; Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Esimerkiksi lastensuojelulaissa (417/2007) on havaittavissa vahvaa kehitystä lapsilähtöisempiä toimintatapoja kohti. Lastensuojelulaissa korostuu lapsen etu, osallisuus, kuuleminen, mielipiteen selvittäminen sekä oikeusturvan takaaminen. Lastensuojelun periaatteissa lapsilähtöisyys nousee siis vahvasti esiin. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Edellä määritelty lapsilähtöisyyden käsite ja sen teoreettiset perusteet tulisi saada osaksi käytännön työtä erilaisten lapsilähtöisten työtapojen avulla. Yhtenä lapsilähtöisyyttä lisäävänä käytäntönä voidaan nähdä lapsikeskeinen palvelumuotoilun malli. Kalliomeri kumppaneineen (2020) kuvailevat lapsikeskeisen palvelumuotoilun mallin rakentuvan lapsen myönteisestä tunnistamisesta, lapsen oikeuksista sekä palvelumuotoilusta, jotka yhdessä muodostavat eettisesti kestäviä rakenteita. Myönteinen tunnistaminen näyttäytyy lapsen osallisuuden lisäämisellä lapsen toimijuuden, työntekijän vilpittömän kiinnostuksen sekä lapsen vahvuuksien ja onnistumisen kokemusten kautta. Oikeusnäkökulma ohjautuu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteiden mukaisesti. Palvelumuotoilu jakautuu kolmeen vaiheeseen; ensin määritellään kehittämishaaste, sitten pohditaan ratkaisuehdotuksia ja lopuksi muodostetaan toteutus suunnitelma. Koko prosessin ajan työskentelyä ohjaa lapsikeskeinen ajattelu, joka antaa myös konkreettisia työkaluja edellä mainittujen vaiheiden tueksi. (Kalliomeri ym. 2020, 8–13, 29–31.)

Lapsikeskeinen palvelumuotoilu tarjoaa myös valmiita työtapoja lapsen kanssa toimimiseen kuten lapseen tutustumiseen, osallistumisen tukemiseen, lapsen mielipiteen kartoittamiseen ja haastatteluun (ks. mt., 18–21, 33–40). Ajatuksena on, että lapsi osallistetaan palvelumuotoilun prosesseihin mahdollisimman lapsilähtöisen lopputuloksen saavuttamiseksi. Seuraavaksi esiteltävä lapsikeskeisen palvelumuotoilun onnistumisen esimerkki sijoittuu lastensuojelun kentälle, jossa kehittämishaasteena oli tukiperheiden pitkä jonotusaika. Kehittämishaasteen ratkaisemiseksi päädyttiin kehittämään uusi palvelu tukiperhetoiminnan rinnalle, jonka prosesseihin osallistettiin niin lapsia kuin heidän vanhempiaankin. Asiakkaiden toiveiden ja tarpeiden kuulemiseksi järjestettiin ideointipajoja, joiden pohjalta

muodostettiin ryhmämuotoinen ammatillinen tuki maaseudulla asuville lapsille. Ryhmätoiminta toteutettiin kymmenen viikonlopun mittaisella ryhmätoimintamallilla, jonka aikana lapsille järjestettiin palvelun kehittämispajoja. Nykyään palvelu on käytössä laaja-alaisesti ympäri Suomea. (Mt., 67, 68.) Vaikka kyseisessä mallissa esiintyykin vahvasti käsite lapsikeskeisyys, voidaan malli lapsilähtöisyyden määritelmän mukaan nähdä myös lapsilähtöiseen työtapaan kannustavana.

2.3 PÄIHDEPERHEILLE SUUNNATUT SOSIAALIHUOLLON ERITYISPALVELUT

Päihdeperheitä tuetaan moninaisin palveluin esimerkiksi terveydenhuollon, sosiaalihuollon ja koulutoimen kautta. (THL 2011, 24–36). Tutkielmassani tarkastelu kuitenkin rajautuu lapsilähtöisyyden toteutumiseen päihdeperheille suunnatuissa sosiaalihuollon erityispalveluissa. Sosiaalihuollon palvelut voidaan jakaa perus- ja erityispalveluihin (mt.). Erityispalveluihin kuuluu ryhmä palveluita, joiden tehtävänä on tarjota kohdennettua apua eri asiakasryhmille. Päihdeperheille suunnattuja sosiaalihuollon erityispalveluita ovat lastensuojelun sekä päihdehuollon monimuotoiset palvelut (Lehmuskoski ym. 2023). Sosiaalihuollon erityispalveluja ohjaa sosiaalihuollon erityislait kuten lastensuojelulaki (417/2007) sekä päihdehuoltolaki (41/1986), kun taas peruspalveluita, jotka soveltuvat laajemmalle asiakasryhmälle, tarjotaan lähtökohtaisesti sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisesti (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 2§, 3§). Erityispalveluina järjestetyt päihdepalvelut sisältävät esimerkiksi sosiaalityön ja sosiaalihojauksen, päihdekuntoutuksen, päiväkeskukset sekä erilaiset avo- ja laitoshuollon asumisen palvelut. Lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollon palvelut nähdään sosiaalihuollon erityispalveluihin kuuluviksi, sillä niillä pyritään puuttumaan erityisen suojelun tarpeessa olevia lasten ja perheiden tuen tarpeeseen. Lastensuojelun palveluihin kuuluu muun muassa tehostetun perhetyön, perhekuntoutuksen ja laitoshoidon palveluita. (Lehmuskoski ym. 2023; STM 2010, 34–39.)

Päihdeperheessä kasvaminen voi uhata lapsen vakaata ja turvallista kasvua ja kehitystä (ks. luku 2.1), ja näin ollen vanhemman päihdeongelma nähdään olevan tiiviissä yhteydessä lastensuojelun asiakkuuteen. Vanhemman päihdeongelma luo usein tarpeen lastensuojelun palveluille, sillä päihdeongelman kanssa kamppaileva vanhempi ei välttämättä pysty antamaan lapselle riittävää huolenpitoa (STM 2011, 13). Esimerkiksi vanhemman alkoholiongelma johti lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamiseen ennen lapsen seitsemättä ikävuotta äidin alkoholiongelman yhteydessä 27 % tapauksista, ja isän alkoholiongelman yhteydessä 13 % tapauksista. Kyseiset osuudet huumeongelman omaavilla vanhemmilla oli vielä korkeammat; 41 % ja 29 %. (Raitasalo ym. 2016, 88–89.) Pirskasen ja kump-

paneiden (2018) tutkimuksessa lapset kokivat lastensuojelun interventiot tärkeinä avun saamisen keinoina vanhemman päihdeongelman yhteydessä. Lapset kokivat sijaishuollon palvelut tärkeänä avun muotona, joka paransi heidän elämänlaatuaan päihdeperheessä asumiseen verrattuna (Pirskanen ym. 2018, 110). Vaikka sijaishuollon palvelut ovat päihdeperheen yhteydessä usein tarvittavia, lasten ja perheiden kotiooloja pyritään tukemaan aina ensisijaisesti avohuollon keinoin (esim. Pulkkinen 2018, 12; STM 2011, 35). Lastensuojelun toiminta pohjautuu pitkälti lastensuojelulakiin (417/2007), jonka lisäksi toimintaa ohjaa moninaiset eettiset sitoumukset ja lastensuojelun laatusuosituksien (Pulkkinen 2018, 12).

Päihdehuollon palvelut kohdistuvat erityisesti vanhemman päihdeongelman hoitoon, mutta lainsäädäntö velvoittaa myös lapsen huomioista osana vanhemman päihdepalveluita. Niin lastensuojelun, päihdehuolto- kuin terveydenhuoltolakiin velvoittaa lapsen tuentarpeen selvittämistä tilanteissa, jolloin vanhemmilla on päihdeongelma. Palveluja tulee tarjota myös lapselle heidän tuen tarpeidensa mukaan. (Lastensuojelulaki 417/2007, 11§; Päihdehuoltolaki 41/1986, 16§; Terveydenhuoltolaki 1326/2010, 70§.) Vanhemman päihdepalvelujen työntekijällä tai muilla lastensuojelulain 25 §:ssä luetelluilla tahoilla palveluksessa tai luottamustoimessa olevalla henkilöllä on velvollisuus tehdä lastensuojelulain mukainen lastensuojeluilmoitus, jos vanhemman päihteidenkäyttö uhkaa lapsen hyvinvointia, kasvua tai kehitystä (Lastensuojelulaki 417/2007, 25§). Tästä huolimatta Sosiaali- ja terveysministeriön (2011) työryhmän raportin mukaan päihdepalvelut ovat muodostuneet hyvin pitkälti aikuislähtöisten toimintatapojen mukaisesti. Lapsi- ja perhelähtöisyyttä on pyritty lisäämään vanhemman ollessa päihdepalvelujen piirissä. Päihdetyö voi tarjota päihdeperheelle esimerkiksi perhekuntoutusta tai paikkaa perheklinalle, jossa lapset huomioidaan laaja-alaisemmin. Raportissa kuitenkin todetaan, että vanhemman päihdehoidossa ohitetaan yhä lasten tarpeita liian usein. (STM 2011, 3, 19, 62.) Päihdehuoltoa ei siis välttämättä nähdä lapsen tilanteen huomioijana, vaikka siihen liittyykin lainsäädännöllinen velvollisuus. Sosiaali- ja terveysministeriö (2011, 19) esittääkin päihdepalveluiden laaja-alaista, kaikissa päihdehuoltoyksikössä aloitettavaa kehitystyötä lapsilähtöisempään suuntaan. Myös Raitasalo kumppaneineen (2016, 94) totesivat, että päihdeperheen lapsia auttavat tahot usein rajautuvat ainoastaan lastensuojeluun ja vapaaehtoisjärjestöihin. Näistä kahdesta vaihtoehdoista lastensuojelukin nähdään ylikuormittuneena, jolloin riittävää lapsilähtöisyyttä ei aina voida varmistaa. Lapsilähtöisyyden lisäksi lasten ja perheiden tukipalveluissa on tärkeä huomioida varhainen avuntarpeen huomioiminen, ennaltaehkäisevä hoito sekä avunsaanti mahdollisimman matalalla kynnyksellä. Oikea-aikainen apu ja laajat tukipalvelut mahdollistavat päihdeperheen lapsen resilienssin vahvistumisen, millä on suojaava vaikutus vanhemman päihdeongelman haittavaikutuksiin. (Pirskanen ym. 2018, 111.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 TUTKIMUSKYSYMYS JA TUTKIMUKSEN TAVOITE

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten työntekijät kokevat lapsen huomioimisen ja lapsilähtöisen työtavan päihdeperheille suunnatuissa palveluissa. Tutkimus pyrkii vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Miten työntekijät toteuttavat lapsilähtöisyyttä sosiaalihuollon erityispalveluissa?
- Mitä rajoitteita ja mahdollisuuksia lapsilähtöisyyden toteuttamiseen liitetään työntekijöiden toimesta?

Tämän tutkimuksen ensisijaisena tavoitteena on kuvata lapsilähtöisyyden toteutumista sosiaalityön kontekstissa, joten aihe rajautui koskemaan niitä sosiaalihuollon erityispalveluita, joita päihteitä ongelmallisesti käyttävät vanhemmat ja heidän perheensä usein tarvitsevat. Päihdeperheille suunnatuina sosiaalihuollon erityispalveluina nähdään lastensuojelun sekä päihdehuollon palvelut. Näin ollen tutkimus tarkastelee lastensuojelun ja päihdehuollon työntekijöiden näkökulmia lapsilähtöisiin toimintatapoihin.

3.2 AINEISTONKERUU JA TUTKIMUSAINEISTO

Aloitin aiheeseen tutustumisen tekemällä kartoittavia verkkohakuja aiheeseen liittyen. Tutustuin lapsilähtöiseen työskentelytapaan ja muihin tutkimuskysymyksen kannalta olennaisiin käsitteellisiin ja teoreettisiin lähtökohtiin. Seuraavaksi aloitin varsinaisen aineiston keruun. Hain aineistoa seuraavista tietokannoista: Andor, Finna sekä Social Services Abstract. Englanninkielisiä hakuja tein Social Service Abstract ja Andor -tietokannoista ja suomenkielisiä hakuja Finna sekä Andor -tietokannoista. Hakulausekkeitä muodostin keskeisistä käsitteistä ja niiden englanninkielisistä vastikkeista. Käytin muun muassa hakusanoja: *vanhemman päihdeongelma, päihdepalvelut, lastensuojelu, lapsilähtöisyys, lapsikeskeisyys lasten osallistaminen* sekä *lasten osallistuminen*. Englanninkielisissä hauissa käytin edellä lueteltujen käsitteiden englanninkielisiä vastikkeita: *parental substance abuse, substance abuse services, child protection services, child-centered approach, child participation* sekä *child involvement*. Näitä sanoja yhdistellen muodostin erilaisia hakulausekkeitä ”AND” ja ”OR” toimintoja avuksi käyttäen. Usean sanan muodostamat kokonaisuudet liitin yhteen laittamalla ne samoihin lainausmerkkeihin, esimerkiksi ”*parental substance abuse*”. Suomalaista aineistoa etsiessäni leikkasin myös joitain sanoja olennaisesta taivutuskohdasta *-merkin avulla, jotta haku huomioi sa-

nan sen eri taivutusmuodoissa, esimerkiksi hakusana *lapsilähtöi** sulkee sisälleen niin sanan lapsilähtöisyys kuin myös *lapsilähtöinen työtap*a. Käytin muun muassa seuraavia hakulausekkeita osana aineistonhakua: *”vanhemman päihdeongelma” AND lapsilähtöi**, *lastensuojelu OR päihdepalvelut AND lapsilähtöi**, *”parental substance abuse” AND ”child involvment” OR ”child participation”* sekä *”child protection services” OR ”substance abuce services” AND ”child involvment” OR ”child participation”*.

Aineiston keruun aikana huomasin kotimaista tutkimusta olevan niukemmin kuin ulkomaalaista tutkimusta. Tästä syystä tutkimukseeni valikoitui pääosin kansainvälisen tutkimuskentän artikkeleita. Pysin kuitenkin valitsemaan mahdollisuuksien mukaan myös suomalaisia tutkimusartikkeleita, sillä tutkimuksen lähtökohtana on suomalainen palvelujärjestelmä ja lainsäädäntö. Analyysissä ja tutkimustuloksissa on huomioitu tutkimuksen julkaisumaa, jos sen yhteydessä on oleellisia eroja esimerkiksi suomalaiseen palvelujärjestelmään. Aineiston haun tuloksena tutkielmaan sopivia alustavia tutkimusartikkeleja löytyi lähes kaksikymmentä. Tässä vaiheessa määritin sisäänoton ja ulossulun kriteerit (ks. taulukko 1) aineiston valintaa helpottamaan. Keskeisimmät kriteerit liittyivät aineiston vertaisarviointiin ja tieteellisyyteen, aineiston tuoreuteen ja sen yhteensopivuuteen tutkimuskysymysten kanssa. Sen lisäksi aineistoksi valikoitui ainoastaan suomen- ja englanninkielisiä lapsen huomioisen näkökulman esiin tuovia artikkeleja. Sisäänoton kriteerit täytti 12 tutkimusartikkelia, joista viisi on kotimaisia. Muut artikkelit olivat Yhdysvalloista (3), Australiasta (2), Iso-Britanniasta (1) ja Virosta (1). Aineistoon valituista tutkimusartikkeleista seitsemän on kvalitatiivista tutkimusta, neljä kvantitatiivista tutkimusta ja yksi monimenetelmällinen tutkimus, joka sisältää niin kvalitatiivisen kuin kvantitatiivisen tutkimuksen piirteitä. Vanhin aineistoon valikoitunut artikkeli on julkaistu vuonna 2011 ja uusin vuonna 2022. Kuusi artikkeleista on julkaistu vuosina 2021–2022 ja loput kuusi vuosina 2011–2018. Tutkimusaineiston tarkemmat tiedot tutkimustuloksineen löytyy liitteenä (liite 1).

TAULUKKO 1. SISÄÄNOTON JA ULOSSULUN KRITERIT

Sisäänoton kriteerit	Ulossulun kriteerit
Vastaa tutkimuskysymykseen	Ei vastaa tutkimuskysymykseen
Vertaisarvioitu tieteellinen artikkeli	Ei vertaisarvioitu tieteellinen artikkeli
Suomen- tai englanninkielinen	Muu kuin suomen- tai englanninkielinen
Julkaistu vuoden 2010 jälkeen	Julkaistu aiemmin kuin 2010
Sijoittuu sosiaalihuollon erityispalvelujen kontekstiin	Sijoittuu sosiaalihuollon erityispalveluiden ulkopuolelle
Keskittyy päihdeongelmasta kärsivien vanhempien lasten huomioimiseen joko välillisesti tai suoraan	Käsittelee päihdeongelmaa jostakin muusta näkökulmasta

3.3 TUTKIMISMENETELMÄT

Tutkielma toteutetaan laadullisena review-tutkimuksena. Nimi review-tutkimus tulee englanninkielisestä termistä *literature review*, joka tarkoittaa kirjallisuuskatsausta. Kirjallisuuskatsauksen avulla käsitellään jo olemassa olevaa ei-numeerista aineistoa yleiskatsauksellisesti. Kyseiselle tutkimukselle tyypillistä on tiivistää suuresta aineistosta olennainen luoden yleiskuvaa halutusta aihealueesta. Kirjallisuuskatsausta voidaan kuvata kriittisenä lähestymistapana, jonka olennaisimpana piirteenä on aiempien tutkimuksien tuottaman tiedon käyttäminen aineistona. (Kallio 2006, 18–20.) Salminen (2011) kuvaa kirjallisuuskatsauksen vahvuutena mahdollisuutta arvioida, kehittää ja luoda uusia teorioita jo olemassa olevasta aineistoista. Kirjallisuuskatsauksella voidaan tunnistaa mahdollisia ongelmakohtia, joiden pohjalta voidaan pohtia myös kehittämistarpeita. Kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kolmeen perustyyppiin, jotka ovat kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi. Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta luonnehditaan yleiskatsaukseksi, jossa on laajat aineistot, ja jossa ei ole tiukkoja säännöksiä. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimuskysymykset ovat laajempia verrattuna meta-analyysiin tai systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. Tällöin myös tutkimusaihetta pyritään tarkastelemaan laaja-alaisemmin. (Salminen 2011, 3, 6.) Tässä tutkielmassa kootaan yhteen aiheesta aiemmin tehtyä tutkimusta kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla. Tarkoituksena on luoda yleiskuva päihdeperheen lapsen huomioimisesta sosiaalihuollon erityispalveluissa. Laadullinen kirjallisuuskatsaus sopii tutkimusaiheeseeni, sillä se antaa vapauden käyttää laajoja aineistoja, ilman rajaavia metodisia sääntöjä. Myös tutkimuskysymykseni ovat melko laajoja, ja uskon saavani niihin tällä tutkimusmenetelmällä vastauksia.

Analyysimenetelmänä tutkielmassani toimii aineistolähtöinen temaattinen analyysi, joka on laajalti käytetty kvalitatiivisen tutkimuksen analyysitapa. Temaattisen analyysin peruseriaatteena on teemakokonaisuuksien tunnistaminen ja muodostaminen laadullisesta aineistosta. Temaattinen analyysi kuvaillaankin joustavana lähestymistapana, joka antaa tutkijalle mahdollisuuden koodauksien ja teemojen kehittämiseen. Tästä syystä temaattinen analyysi sopii hyvin monenlaisten aineiston analyysiksi. (Terry ym. 2017, 2, 5, 9.) Terry kumppaneineen (2017, 4) tarkastelevat temaattista analyysia kokemuksellisen sekä kriittisen suuntauksen mukaan. Kokemusorientaatio keskittyy tutkimuksen osallistuvien henkilöiden ajatuksiin, tunteisiin ja tekoihin. Kokemuksellista suuntausta tukee teoreettinen oletus siitä, että kieli heijastaa todellisuutta, joko universaalisti tai yksilönäkökulmasta katsottuna. Kriittisessä temaattisen analyysin suuntauksessa pyritään puolestaan tutkimaan hallitsevia merkitysmalleja. Kielen ymmärretään luovan teorioita eikä vain heijastavan todellisuutta. (Mt., 4.) Tätä tutki-

musta ohjaa kokemuserientaatio, jossa aiempien tutkimusten haastattelujen perusteella etsitään sosiaalihuollon erityispalveluiden työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia lapsilähtöisyyden toteuttamisesta. Toinen temaattisen analyysin jaottelu liittyy analyysin lähestymistapaan. Aineistoa voidaan lähestyä teorialähtöisesti eli deduktiivisesti tai aineistolähtöisesti eli induktiivisesti. Tässä tutkielmassa käytetään aineistolähtöistä eli induktiivista temaattista analyysia, jolloin analyysi nähdään muodostuvan ”alhaalta ylöspäin” eli aineistosta ja datasta käsin, teoreettisen lähtökohdan sijasta. (Mt., 10, 11.)

Braun ja Clarke (2006, 87) pitävät temaattisen analyysin vaiheina aineistoon tutustumista, koodien muodostamista, teemojen etsimistä, teemojen tarkastelusta, teemojen nimeämisestä sekä raportin laatimisesta. Kuvattujen vaiheiden mukaisesti aloitin analyysin aineistoartikkelien läpikäynnillä, jolloin luin aineistot, kirjoitin niistä muistiinpanoja sekä muodostin aineistoa kuvaavan taulukon (ks. liite 1). Seuraavaksi koodasin aineistoa kirjaamalla ylös yleisiä useissa artikkeleissa toistuvia tutkimuskysymyksen kannalta oleellisia sisältöjä. Koodauksen avulla teemat alkoivat muodostua isommiksi kokonaisuuksiksi, jotka muodostivat yläteemoja, joiden alapuolelle muodostui myös pienempiä alateemoja. Seuraavassa teemoittelun vaiheessa ryhmittelin tulostettuja artikkeleita eri pääteemojen alle. Loin värikoodit eri yläteemoille, joiden avulla alleviivasin aineistoista jokaiseen teemaan oleelliset asiat. Muodostin alkuperäisten muistiinpanojen lisäksi vielä tarkemmat ja tiiviimmät teemakohtaiset muistiinpanot, joiden pohjalta lähdin kirjoittamaan tuloslukua. Viidennessä analyysin vaiheessa nimesin yläteemat seuraavasti: lapsen suora ja välillinen huomiointi, organisaation asettamat raamit, lastensuojelun ja päihdetyön yhteistyö sekä integroidut palvelukokonaisuudet. Nämä yläteemat sulkevat sisälleen useita alateemoja, joista lisää tulosluvuissa. Pyrin luomaan teemat niin, etteivät ne sisällä paljon päällekkäisyyttä ja toistoa, vaikka jotkut alateemat kietoutuivatkin aineistossa myös useampaan yläteemaan.

3.4 TUTKIMUSETIIKKA

Kuula (2011) jakaa tutkimusetiikan normit seuraaviin pääryhmiin: tiedon luotettavuuden normit, tutkittaen ihmisarvoa ilmentävät normit sekä tutkijoiden keskinäisiä suhteita ilmentävät normit. Pyrin tutkielmassani ottamaan tiedon luotettavuuden normit huomioon, muun muassa noudattamalla tieteelliselle tutkimukselle tyypillisiä tutkimusmenetelmiä ja esittämällä niin luotettavia tuloksia kuin tutkimusmenetelmäni rajoissa pystyn. Tutkittavien ihmisarvoa ilmentävät normit liittyvät tutkittavien itsemääräämisoikeuksien kunnioittamiseen sekä heille aiheutuvan vahingon välttämiseen tutkimuk-

sen puitteissa (Kuula 2011). Tutkimusmetodin ollessa kirjallisuuskatsaus, tutkittavan ihmisarvoa ilmentävät normit, eivät ole yhtä suuressa osassa kuin esimerkiksi haastatteluaineistossa. Näen kuitenkin vanhemman päihdeongelman sensitiivisenä aiheena, ja huomioin sen tutkimuksen toteuttamisessa. Tutkijoiden keskinäisiä suhteita ilmentävät normit otan huomioon kunnioittamalla tutkijoiden tuottamaa tietoa oikeaoppisten ja huolellisesti tehtyjen viittausten avulla. Toteutan tutkielmani Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2023) määrittelemän hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti, johon nähdään kuuluvan rehellisyys, huolellisuus sekä tarkkuus tutkimustyön eri prosesseissa. Toteutan tutkimuksessani hyvän tieteellisen käytännön mukaista avoimuutta, esimerkiksi tuomalla esille tiedonhaun ja analyysin prosesseja sekä aineiston valintaan liittyviä kriteerejä.

Tutkimuksen eettisyyden kannalta on tärkeä huomioida, että suuri osa aineistoista (7/12) on ulkomaalaisia tutkimusartikkeleja, jolloin kaikkia käytäntöjä ja esimerkiksi tuloksissa esiteltyjä integroituja palvelukokonaisuuksia ei voi yleistää Suomen palvelujärjestelmään sopivaksi. Halusin tuoda kuitenkin näitä aiheita esiin, sillä vaikka tietyt rakenteet eivät ole suoraa kopioituina toimivia suomalaisessa palvelujärjestelmässä, niin soveltamalla niistäkin voi löytyä varmasti hyödyllisiä ja toimivia osia. Vaikka kansainvälisen tutkimuksen ja rakenteiden hyödyntäminen käytännön tasolla osoittautuisi haastavaksi, niin teoriatasolla siitä voi löytyä hyötyjä, joiden pohjalta suomalaiseen palvelujärjestelmään voidaan soveltaa omanlaiset menetelmät. Eettisyyden kannalta tärkeä huomio on, että kahdeksan tutkimusaineistona käytettyä tutkimusartikkelia ovat englanninkielisiä. Tämä luo mahdollisuuden käänkösvirheille ja asioiden väärin ymmärrykselle. Pysin kuitenkin tekemään mahdollisimman tarkkaa käänköstyötä tutkimusprosessin vaiheissa. Suorat lainaukset tekstiin käänkösin itse, mutta laitoin lainaukset myös alaviitteeseen alkuperäisellä kielellä, jottei sanoma vääristyisi kielellisten piirteiden takia. Pohdin tutkielman eettisyyttä myös aineistoa valitessa ja sisäänoton kriteereitä muodostaessa (ks. taulukko 1).

4 LAPSILÄHTÖISYYDEN TOTEUTUMINEN SOSIAALIHUOLLON ERITYISPALVELUISSA

Tässä luvussa keskitytään temaattisen analyysin pohjalta syntyneisiin tuloksiin, jotka esitellään neljän alaluvun avulla. Ensin keskitytään työntekijöiden näkemyksiin ja käytäntöihin lasten huomioimisessa, jotka jakautuvat välillisen ja suoran huomioimisen keinoihin. Seuraavaksi nostetaan esiin työntekijöiden näkemyksiä organisaatioiden asettamista raameista lapsilähtöisyyteen liittyen, ja kolmanneksi tarkastellaan tutkimustuloksia lastensuojelun ja päihdetyön yhteistoiminnan haasteista ja merkityksistä työntekijöiden näkökulmasta. Viimeisessä alaluvussa käsitellään integroituja palvelukokonaisuuksia lapsilähtöisyyden rakentajana.

4.1 VÄLILLISEN JA SUORAN HUOMIOIMISEN KEINOT

Aineistossa sosiaalihuollon erityispalveluiden työntekijöiden kuvailemat lapsen huomioimisen tavat jakautuivat karkeasti kahteen ryhmään, lasten välilliseen ja suoraan huomioimiseen. Lapsen välilliseen huomioimiseen liitettiin vanhemman auttaminen vanhemmuustaidoissa, vanhemman päihdeongelman hoito sekä lapsen tai perheen ohjaaminen muiden palveluiden piiriin. *Vanhemmuuden tukemiseen* nähtiin olevan useita muotoja. Päihdehuollon työntekijät eivät tee lastensuojeluun verrattavia suoraan lapseen elämään vaikuttavia päätöksiä, mutta heidän tehtävänä nähtiin silti lasten edun turvaaminen (Ruisniemi & Kuusisto 2022). Päihdehuollon työntekijöiden yleinen ajatus oli, että vanhemman päihdehoito itsessään on jo vanhemmuuden tukemista. Osa työntekijöistä kuitenkin ymmärsi ajatuksen ristiriitaisuuden: ”Monesti me ajatellaan, että se on automaattista että silloin kun vaan se kaljan juonti loppuu tai se lääkkeitten vetäminen niin se on se asia joka tois sen sellasen hyvän vastuullisen vanhemmuuden, mut ei se niin oo.” (Itäpuisto 2013). Yleisimmin vanhemmuutta pyrittiin tukemaan keskustelun keinoin. Keskustelujen yleisenä aiheena toimi päihteidenkäytön vaikutukset lapseen. Yhtenä vanhemmuuden tuen muotona nähtiin myös kotikäynnit. (Mt.) Tämän lisäksi esimerkiksi perhekuntoutuksessa olleiden vanhempain vanhemmuuden tukemiseksi kuvailtiin kuntoutusyhteisön kannustus ja tukeminen (Ruisniemi & Kuusisto 2022). Erilaisissa integroiduissa päihdeperheille suunnatuissa palvelukokonaisuuksissa vanhemmuuden tukemiseen liitettiin koulutuksia esimerkiksi vuorovaikutustaitojen, emotionaalisen kommunikaation sekä vanhemmuustaitojen käsittelemiseksi (Shockley McCarthy ym. 2022).

Toisena välillisen tukemisen keinona nähtiin *palveluihin ohjaus*. Sosiaalityöntekijät, jotka työskentelivät päihdeongelman omaavien henkilöiden kanssa, näkivät tuen tarpeen koskettavan koko perhettä, jolloin yhtenä lapsen tuen muodoista nähtiin ohjaaminen lastensuojelullisiin palveluihin. Palveluihin ohjaus toimi myös vanhemman ohjaamisena lastensuojelun palveluista osaksi päihdehuollon palveluita. Palveluiden tunteminen koettiin tärkeäksi osaksi työntekijän ammattitaitoa, jotta asiakasta on mahdollista ohjata hänen tarvitsemiinsa palveluihin. Sosiaalityöntekijät kokivat oman roolinsa palvelunohjaajina tärkeänä, kun asiakkailta oli monimuotoisia palveluntarpeita. (Kuusisto ym. 2021.) Tästä huolimatta Kansten ja kumppaneiden (2015) tutkimukseen osallistuneista päihdehuollon työntekijöistä kaksi kolmasosaa koki oman tukimuotojen ja -palveluiden tuntemisen huonoksi tai he eivät osanneet sanoa oliko palvelutuntemus hyvää vai huonoa.

Lapsen suora huomioiminen nähtiin toimintana, jossa lapsi oli auttamisen keskiössä. Suoraan huomioimiseen liitettiin käsitys siitä, että toiminnassa tärkeää on myös lasten osallistuminen ja toimijuus. Yhtenä lapsen suoran huomioimisen keinona nähtiin *lapsen tapaaminen*. Itäpuisto (2013) näki lapsen tapaamisen vanhemman päihdepalveluissa harvinaisena, eikä suuri osa päihdepalveluiden työntekijöistä tapaa asiakkaan lapsia koskaan. Lapsien tapaamattomuutta perusteltiin sillä, ettei lasten auttaminen ollut osa työntekijän työnkuvaa, sillä lasten auttaminen kuuluu muille työntekijöille. Osa päihdeklinikan työntekijöistä kertoivat tapaavansa lapsia ohjeistuksien puutteesta huolimatta. Nämä työntekijät toivat esiin oman toimimisen lasten kanssa kumpuavan päihdetyön ulkopuolelta, esimerkiksi edellisestä työstään lastensuojelussa. (Mt.) Lastensuojelun palveluissa lasten tapaaminen ja heidän kanssaan työskentely näyttäytyi yleisenä käytäntönä, ja lastensuojelulaki (417/2007) velvoittaa lapsen tapaamiseen (esim. Toros & Falch-Eriksen 2021; Woodman 2022). Pölkin ja kumppaneiden (2012) tutkimuksen mukaan lastensuojelun työntekijät tapasivat lapsia lähinnä vain asiakassuunnitelmatapaamisissa tai kotikäynneillä lasten ollessa kotona. Lastensuojelun työntekijät saattoivat korostaa lasta lastensuojelun päähenkilönä, mutta käytännössä lasten asema oli toisinaan melko näkymätön (Pölkki ym. 2012). Eräs lastensuojelun työntekijä totesi, että vaikka lastensuojelutyö liittyy aina lapseen, töitä tehdään useimmiten vanhemman eikä lapsen kanssa (Toros & Falch-Eriksen 2021).

Seuraavina suoran huomioimisen keinoina nähtiin *lapsen mielipiteen selvittäminen ja asioista tiedottaminen*. Toroksen ja Falch-Eriksenin (2021) tutkimuksessa lastensuojelun työntekijät painottivat lapsen mielipiteen selvittämistä yhtenä oleellisimpana lapsen osallistamisen käytännöistä. Useat työntekijät korostivat, että on tärkeä ymmärtää lapsen kokemuksia, ja että lapsen mielipiteen selvittäminen on enemmän kuin pelkkä lain vaatimus. Lapsen mielipiteen kysymiseen liitettiin lapsen erityistarpeiden ymmärtämiseen, jotta hänelle voidaan tarjota asianmukaista tukea. (Toros & Falch-Eriksen

2021.) Myös Pölkin ja kumppaneiden (2012) tutkimuksessa lapsi näyttäytyi tärkeänä tiedon tuottajana ja vastaanottajana. Useat työntekijät toivat kuitenkin esiin myös osallistamisen rajoitteita, joihin nähtiin olevan lasten ikä ja kehitystapa sekä lapsen epäpätevyys. Lapset nähtiin toisinaan epäpätevinä ymmärtämään tilannetta, esimerkiksi nuoren iän takia, jolloin mielipiteen kysymistä ei nähty olennaisena (Toros & Falch-Eriksen 2021). Lastensuojelun työntekijät kokivat toisinaan ristiriitaisuutta lasten suojelun ja osallistamisen välillä. Lastensuojelun prosesseista tiedottamatta jättäminen nähtiin suojelevan lasta monimutkaiselta tiedolta, sillä päätökset nähtiin monimutkaisina ja vaikeina selittää lapselle (Pölkki ym. 2012; Toros & Falch-Eriksen 2021.) Suojelun ja osallistamisen tasapainottelu näyttäytyi työntekijöiden näkökulmasta vaikeaksi.

Lapsen *osallistaminen mukaan päätöksentekoon* näyttäytyi työntekijöiden mukaan tärkeänä lapsilähtöisyyden muotona osana lastensuojelua. Osa lastensuojelun työntekijöistä totesi, ettei voinut tehdä lapsen edun mukaista päätöstä, kysymättä ensin lapsen mielipidettä (Toros & Falch-Eriksen 2021). Woodman kumppaneineen (2022) huomauttivat osallisuuden myös yhtenä tekijänä lapsen oikeuksien toteutumiseen, sillä vallan jakaminen lapsen kanssa maksimoi lapsen oikeudet osallisuuteen. Vaikka lastensuojelun työntekijät näkivätkin lapsen näkemykset tärkeänä, he eivät aina voineet ottaa lapsen toiveita huomioon niiden ollessa ristiriitaisia työntekijöiden näkemysten kanssa. Tällaisissa tilanteissa työntekijät näkivät tärkeänä selittää lapselle päätökseen johtavat syyt. (Toros & Falch-Eriksen 2021; Woodman ym. 2022.) Työntekijät näkivät osallistamisen auttavan lapsia näkemään prosessin oikeudenmukaisena ja vähentämään turhautumista myös niissä tilanteissa, jossa lapsen näkemyksen mukaan ei voitu toimia (Woodman ym. 2022). Parhaassa tilanteessa työntekijät näkivät lapsen tasavertaisena kumppanina. Nämä työntekijät näkivät lapset oman elämänsä asiantuntijoina, ja olivat sitä mieltä, että lapsia on osallistettava yhtä lailla kuin muitakin asiakasryhmiä. Eräs lastensuojelun työntekijä korosti lapsen asiantuntijuutta seuraavasti: ”Ratkaisujen löytäminen voi olla mahdollista vain puhumalla lapselle. Lapsi on tässä se asiantuntija, jonka avulla voidaan saada aikaan myönteisiä muutoksia aikuisten ja lasten keskuudessa”.¹ (Toros & Falch-Eriksen 2021.)

Niin suomalaisesta kuin ulkomaalaisestakin aineistoista löytyi erilaisia suoran ja välillisen huomioimisen keinoja, ja aineistot tuottivatkin hyvin samansuuntaisia tuloksia julkaisumaasta huolimatta. Päihdehuollon työntekijät omaksuivat enemmän välillisen huomioimisen keinoja, vaikka jotkut työntekijät kertoivat myös lapsen suoraan huomioimiseen viittaavista keinoista kuten lapsen tapaamisesta

¹ Lainaus aineistossa esitetyllä kielellä: ”Finding solutions can only be feasible when talking to a child. The child is the expert here, with whose help positive changes can be generated among adults and children themselves”

tai lapsen osallistamisesta mukaan vanhemman päihdehuollon tapaamisiin (esim. Itäpuisto 2013). Päihdeperheiden kanssa työskentelevien lastensuojelun työntekijöiden näkökulmasta korostui halu toteuttaa lapsilähtöisiä työtapoja lapsen suoran huomioimisen avulla. Lapsen suora huomioiminen ei kuitenkaan näyttäytynyt mutkattomana, sillä päihdeperheiden kanssa työskentelevät työntekijät toivat esiin useita lapsilähtöisyyden esteitä, joita esittelen seuraavassa alaluvussa.

4.2 ORGANISAATIOIDEN ASETTAMAT RAAMIT

Organisaatioiden asettamat raamit näyttäytyivät aineistossa laaja-alaisena esteenä lapsilähtöisyyden toteutumiselle. Toisinaan organisaatio nähtiin kuitenkin lapsilähtöisen työtteen mahdollistajana, kun lapsilähtöisyys oli osana organisaation käytäntöjä. Tämä tarkoitti muun muassa perhetyöntekijöiden työskentelyä osana päihdepalveluita, lapsen huomioon ottamista osana vanhemman kuntoutussuunnitelmaa sekä käytäntöjä, jolla lapsi osallistetaan lastensuojelun prosesseihin (Itäpuisto 2013; Toros & Falch-Eriksen 2021; Woodman ym. 2022). Niin päihdehuollon kuin lastensuojelunkin työntekijät toivat lähes poikkeuksetta esiin organisaatiotason tekijöitä, jotka haastoivat osaltaan lapsilähtöisen työtavan toteuttamista. Päihdeperheiden kanssa työskentelevien työntekijöiden näkemyksissä keskeisinä organisaatiotasolta nousevina esteinä lapsilähtöisyyden toteuttamiselle nousivat epäselvät ohjeistukset, koulutuksen puute, riittämätön aikaresurssi ja työntekijöiden vaihtuvuus.

Organisaatioiden epäselvät ohjeistukset nousivat esiin työntekijöiden näkökulmasta erilaisiin tilanteisiin liittyen (esim. Itäpuisto 2013; Kanste ym. 2015; Kuusisto ym. 2021). Aineistosta ilmeni, ettei kaikissa päihdeongelmia hoitavissa organisaatioissa ohjeisteta lapsista kysymiseen (Itäpuisto 2013; Kanste ym. 2015). Perhetilanteen kartoittamattomuus tarkoitti myös, että tietoa mahdollisista lapsista ei kirjattu asiakirjoihin (Kanste ym. 2015). Puutteelliset ja epäselvät ohjeet johtavat työntekijöiden välisiin eroihin työtavoissa myös organisaation sisällä. Kun selvää ohjeistusta kaikkien asiakkaiden perhetilanteen kartoitukseen ei ollut, se näkyi myös sukupuolten välisenä erona; naisilta lapsista kysyminen koettiin luonnollisemmalla ja olennaisemmalla, kun taas miesasiakkailta lapsista ei välttämättä kysytty (Itäpuisto 2013). Ohjeistuksen puute näkyi myös erityistä tukea tarvitsevien päihteitä ongelmallisesti käyttävien asiakkaiden tukemisessa. Kuusiston ja kumppaneiden (2021) tutkimuksessa työntekijät korostivat selkeän ohjeistuksen puuttumista, mikä johti subjektiivisiin näkemyksiin erityisestä tukea tarvitsevasta asiakkaasta. Sosiaalihuoltolain määrittämiä keinoja, esimerkiksi monialaisesta yhteistyöstä tai omatyöntekijänä olevasta sosiaalityöntekijästä, ei ollut otettu käyttöön lain tarkoittamalla tavalla asiakkaiden tukemiseksi. (SHL 1301/2014, 40§, 42§; Kuusisto ym. 2021). Lain-

säädännön velvoitteiden toteutumattomuus organisaatioiden epämääräisien ohjeiden takia näkyi myös päihdetyöntekijöiden valmiudessa tehdä lastensuojeluilmoituksia. Jotkut päihdetyöntekijät olivat sitä mieltä, ettei päihdepalveluiden asiakkaana olevan lapsesta lastensuojeluilmoituksen tekeminen kuulunut heidän työnkuvaansa, vaikka lastensuojelulain mukaan työntekijä on ilmoitusvelvollinen (Itäpuisto 2013; Lastensuojelulaki 417/2007, 25§).

Aikaresurssi ja työntekijöiden vaihtuvuus nähtiin oleellisena organisaatiotason rajoitteena työntekijöiden toimesta (Itäpuisto 2013; Pölkki ym. 2012; Ruisniemi & Kuusisto 2022, Toros & Falch-Eriksen 2021; Woodman ym. 2022). Työntekijän riittävä aika on perheiden kanssa tehtävän työn keskiössä, jotta luottamus voi rakentua, asiakas voi sitoutua ja lapsen etu voidaan varmistaa (Ruisniemi & Kuusisto 2022). Aineistossa työntekijät liittivät ajanpuutteen lapsilähtöisyyden esteeksi asiakassuhteen muodostumisen näkökulmasta. Varsinkin lastensuojelun työntekijät painottivat, että molemminpuolinen luottamus lapsen ja työntekijän välillä vie aikaa, mutta samalle he totesivat, että aikaa suhteen rakentamiselle ei ollut (Toros & Falch-Eriksen 2021). Samankaltaisia havaintoja aikaresurssista tuotiin esiin Pölkin ja kumppaneiden (2012) tutkimuksessa, jossa haastatellut lastensuojelun työntekijät näkivät ajanpuutteen yhtenä vakavimmista lasten osallistamisen esteistä. Myös Woodman kumppaneineen (2022) havaitsivat ajan lasten osallistumisen esteenä. Työntekijän kiire, suuri työtaakka ja päätöksenteon kiireellisyys olivat syitä siihen, ettei asiakassuhde ole ehtinyt rakentua. Lapsi, jolle ei ole rakentunut luottamusta työntekijää kohtaan, ei välttämättä ole halukas osallistumaan tai tekemään yhteistyötä. Työntekijät taas kertoivat, että heidän osallistavat työtapansa liittyivät vahvasti lapsen haluun osallistua. Toisin sanoen, lapsi, jolle ei ole syntynyt luottamuksellista suhdetta työntekijään, voi jäädä prosesseihin osallistumisen ulkopuolelle. (Pölkki ym. 2012; Toros & Falch-Eriksen 2021.)

Aikaresurssi näyttää vaikuttavan vahvasti lapsen oikeuksien toteutumiseen osallisuuden ja vallan jakamisen näkökulmista (Woodman ym. 2022). Ajan rajallisuus näyttäytyi erityisesti lastensuojelun ongelmana, mutta siihen viitattiin myös päihdepalveluiden työntekijöiden kokemuksissa, kun työaika kului vanhemman päihdeongelman hoitamiseen, jolloin lapsi saattoi jäädä huomioimatta (Itäpuisto 2013). Useat työntekijät päätyivät tekemään lastensuojelun päätöksenteon prosesseja ilman lasta, sillä he ajattelivat prosessien olevan nopeampia ilman lapsen osallistamista (Toros & Falch-Eriksen 2021). Työntekijöiden vaihtuvuuden teema kietoutui yhteen edellä esitetyn aikaresurssin kanssa. Työntekijät toivat esiin lasten haluttomuutta työskennellä uusien työntekijöiden kanssa, sillä luottamuksellista suhdetta ei ollut vielä syntynyt, ja suhteen rakentamiseen tarvitaan aikaa. Lastensuojelun asiakaslapsen pitivät tärkeänä, että heillä pysyy sama sosiaalityöntekijä, ja myös lastensuojelun työntekijät olivat tietoisia, että työntekijöiden suuri vaihtuvuus voi saada lapsen haluttomaksi osallistua lasten-

suojelun prosesseihin, sillä lapset eivät välttämättä halua jakaa heidän näkemyksiään kerta toisensa jälkeen uusien työntekijöiden kanssa. (Woodman ym. 2022; Pölkki ym 2012.)

Koulutuksen puute näkyi aineistossa organisaatiotason rajoitteena, jolla oli vaikutusta moneen lapsilähtöisyyden osa-alueen toteutumattomuuteen. Koulutuksen puute liitettiin lastensuojelun sekä päihdehuollon työntekijöiden toimesta vanhemmuuden tukemiseen, lasten kanssa toimimiseen, lasten osallistamiseen sekä palveluiden tuntemiseen ja palveluihin ohjaamiseen (esim. Itäpuisto 2013; Kuusisto ym. 2021; Pölkki ym. 2012; Toros & Falch-Eriksen 2021). Itäpuiston (2013) tutkimuksessa päihdetyöntekijöistä vain yksi arvioi, että hänellä on vanhemmuuden tukemiseen riittävä koulutus. Muut haastatellut korostivat koulutuksen puutetta ja tarvittavien välineiden puuttumista vanhemmuuden tukemiseen. Koulutuksen puute näyttäytyi myös lasten kanssa toimimisen yhteydessä. Sosiaalityöntekijät ilmaisivat tarvitsevansa lisää tukea lapsen kanssa kommunikointiin, sillä he kokivat keskustelemisen lapsen kanssa samalla kielellisellä ja kognitiivisella tasolla vaikeaksi (Pölkki ym. 2012). Eräs lastensuojelun työntekijä viittasi lapsen kanssa työskentelyyn seuraavin sanoin: "Taito rakentaa suhdetta lapseen on jotain, jossa emme ole hyviä..."²(Toros & Falch-Eriksen 2021). Työntekijät toivoivat lapsilähtöisyyden parempaa huomioimista organisaatiotasolla, jotta sen mukaisia työtapoja olisi mahdollista toteuttaa myös käytännön työssä (Pölkki ym. 2012; Woodman ym. 2022). Työntekijöiden puheissa toivomus lisäkoulutuksesta toistui: "Me toivoimme... lisää koulutusta lapsen kohtaamiseen...jotain erilaista siinä määrin kuin voisimme tavata lapsia ja kuunnella heitä aivan eri tavalla."³ (Pölkki ym. 2012). Työntekijät kokivat tarvitsevansa lisää koulutusta myös muiden palveluiden tuntemiseen, jotta he voisivat ohjata asiakkaitaan paremmin avun piiriin. Eräs lastensuojelun sosiaalityöntekijä päihteitä ongelmallisesti käyttävän asiakkaan tukemisen mahdollisuuksia seuraavasti: "Työssäni ei ole selitetty eikä koulutettu asiaan liittyen. Teemme arvioita ilman erityistä päihdetyön osaamista ja yritämme epätoivoisesti saada asiakkaillemme palveluita siitä päättävän ohjausryhmän kautta." (Kuusisto ym. 2021).

Edellä esittelemäni organisaatiotason rajoitteet näyttäytyivät myös ulkomaalaisessa aineistossa, joten nämä rajoitteet eivät keskity ainoastaan Suomen kontekstiin. Ainoastaan organisaation epäselvät ohjeistukset näyttäytyivät teemana, joka näkyi ainoastaan kotimaisessa aineistossa. Sen sijaan ajanpuute, työntekijöiden vaihtuvuus ja koulutuksen puutteellisuus näyttäytyi vahvasti myös ulko-

² Lainausta aineistossa esitetyllä kielellä: "The skill how to build a relationship with the child is something we are not good at..."

³ Lainausta aineistossa esitetyllä kielellä: "We hope for... more training on encountering a child... something different as far as how we could meet children and listen to them in quite a different way."

maalaisessa aineistossa. Organisaatiotason rajoitteita lapsilähtöisyyteen tunnistettiin päihdeperheiden kanssa työskentelevien sosiaalihuollon erityispalveluiden työntekijöiden toimesta yhtä lailla. Organisaatioiden epäselvät ohjeistukset koskettivat erityisesti päihdehuollon palveluita, kun taas aikaresurssi ja työntekijöiden vaihtuvuus näyttäytyi lastensuojelun ongelmana. Koulutuksenpuutetta korostivat yhtä lailla lastensuojelun kuin päihdehuollonkin työntekijät.

4.3 LASTENSUOJELUN JA PÄIHDETYÖN YHTEISTOIMINTA

Työntekijöiden näkökulma lastensuojelun ja päihdetyön väliseen yhteistyöhön näkyi vahvana ajatuksena siitä, että yhteistyö on pohja lapsilähtöisyyden toteutumiselle. Lastensuojelu näyttäytyi päihdepalveluiden todennäköisimpänä yhteistyökumppanina. Vaikka yhteistoimintaa oli muidenkin palveluiden kanssa, lastensuojelun ja päihdepalveluiden välillä nähtiin olevan eniten sovittuja toimintatapoja. Työntekijät kokivat yhteiset kotikäynnit, kokoukset, asiantuntijatiimit sekä toiminnan uudelleen organisoinnin tärkeinä yhteistyötä tukevina rakenteina. (Itäpuisto 2013; Kanste ym. 2015.) Moniammatillisen tuen tarve nähtiin korostuvan päihdeitä käyttävillä asiakkailla ja heidän perheillään (Kuusisto ym. 2021). Yhteistyön tärkeydestä huolimatta niin lastensuojelun kuin päihdehuollonkin työntekijät toivat esiin myös yhteistyön ongelmallisuutta. Lastensuojelun ja päihdepalveluiden välillä nähtiin olevan epäluottamusta. Lastensuojelun työntekijät korostivat näkemystä, jonka mukaan päihdetyön työntekijät työskentelivät ainoastaan aikuisen näkökulman huomioon ottaen, kun taas lastensuojelun työntekijät kokivat päihdepalveluiden tuntemisen ja muun päihdepuolen osaamisen erittäin heikoksi (Itäpuisto 2013; Kuusisto ym. 2021; Oliveros & Kaufman 2011). Vaikka moniammatillisuutta on pyritty parantamaan esimerkiksi sosiaalihuoltolakia uudistamalla, suurin osa työntekijöistä oli sitä mieltä, ettei uudistus ole suoranaisesti parantanut yhteistyötä. Ongelmana nähtiin erityisesti päihdeitä ongelmallisesti käyttävän asiakkaan päihdepalveluiden huono saatavuus (Kuusisto ym. 2021).

Yhteistyö lisäsi työntekijöiden palveluiden ja tukimuotojen tuntemista, mutta toisaalta hyvää palvelutuntemusta tarvittiin jo yhteistyön alkamiselle. Hyvä yhteistyö liitettiin perheiden osallisuuden parantamiseen ja kumppanuustyöskentelyyn (Kanste ym. 2015). Lapsen huomioiminen päihdepalveluissa koettiin työntekijöiden näkökulmasta vaikeaksi osittain myös siksi, etteivät he tienneet mihin palveluihin lapsia voidaan ohjata avun saamiseksi (Itäpuisto 2013). Päihdepalveluiden asiakkaiden perhetilanteen kartoittaminen nähtiin yhteistyön ehdottomana lähtökohtana, jotta kontakti lastensuojeluun on mahdollinen (Kanste ym. 2015). Niin kuin edellisessä tulosluvussa todettiin, perhetilannetta ei kuitenkaan kartoiteta kaikkien työntekijöiden ja organisaatioiden toimesta. Itäpuiston (2013) tutki-

mus osoitti, ettei myöskään työntekijöiden velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemisestä välttämättä toteudu. Jotkut päihdepalveluiden työntekijät kertoivat, etteivät he koskaan tapaa asiakkaan lapsia, mikä puolestaan näytti hankaloittavan lastensuojeluntarpeen arvioimista, sillä silloin arviota tehtiin pelkästään vanhemman päihdeongelman luonteen perusteella. Vaihtelu päihdetyöntekijöiden tekemien lastensuojeluilmoitusten määrässä oli huomattava: ne työntekijät, jotka näkivät lastensuojelun positiivisessa valossa, tekivät ilmoituksia tiiviisti, kun taas työntekijät, jotka tekivät ilmoituksia harvoin, ilmaisivat sen olevan ”pakko” ja heillä tulkittiin olevan selkeästi negatiivisempi suhtautuminen lastensuojelun kanssa tehtävään yhteistyöhön. Lastensuojeluilmoituksen tekemättä jättämistä perusteliin vanhemman luottamuksen rikkoutumisella, joka vaikuttaa asiakassuhteeseen vanhemman päihdepalveluissa. (Itäpuisto 2013.)

Aineiston pohjalta yhdeksi olennaiseksi yhteistyön haasteeksi nousikin vanhemman avunhakuun liittyvät pelot. Lastensuojelun kaksijakoinen rooli avunantajana ja toisaalta kontrolloijana, saattaa näyttäytyä asiakkaalle uhkana. Lastensuojelun näkeminen uhkana nähtiin esteenä avun pyytämiselle. (Ruisniemi & Kuusisto 2022; Shockley McCarthy ym. 2022.) Myös aiempi negatiivinen kokemus lastensuojelun palveluista saattoi johtaa siihen, että lastensuojelua pidettiin jopa ”vihollisena” (Shockley McCarthy ym. 2022). Yhteistyön toimivuuteen liitettiinkin päihdetyöntekijän aktiivinen rooli lastensuojelun painottamiseen avun tarjoajana. Onnistuneen yhteistyön tuloksena vanhemman negatiivinen suhtautuminen lastensuojeluun nähtiin muuttuneen positiivisemmaksi (Itäpuisto 2013; Ruisniemi & Kuusisto 2022). Palvelunohjauksen yhteydessä onkin tärkeä huomioida myös avunhakuun ja palveluiden vastaanottamiseen liittyvä stigma, johon työntekijä voi vaikuttaa muodostamalla palveluista mahdollisimman ei-tuomittavaa ja -leimaavaa kuvaa (Meyer & Eggins 2018).

Aineiston pohjalta yhteistyö koettiin lisäävän päihdepalveluiden asiakkaiden hakeutumista lastensuojelun palveluihin, mutta yhtä lailla se koettiin lisäävän lastensuojelun asiakkaana olevia perheen vanhempia hakemaan apua päihdepalveluista. Yhteistyön lisääminen ja päihdealan ammattilaisten lisääminen osaksi lastensuojelun palveluita lisäsi päihdehoitoon hakeutuvien vanhempien määrää (Oliveros & Kaufman 2011). Palveluiden välinen yhteistyö mahdollistaa varhaisen, päihdeongelmallisten vanhempien ja heidän lastensa, avun tarpeen tunnistamisen (Neo 2021). Päihdehuollon ja lastensuojelun yhteistoiminta ei näyttäydy aineiston pohjalta aukottomalta. Päinvastoin varsinkin kotimaisessa aineistossa korostui palveluiden välinen kitka, mikä estää lapsilähtöisyyden toteutumista osana sosiaalihuollon erityispalveluita. Suomen palvelujärjestelmän työntekijät toivat esiin palveluiden välisen yhteistyön toimimattomuutta eriävien näkemysten, epäluottamuksen ja työnteossa ilmenneiden puutteiden kautta, kun ulkomaalaisessa tutkimuksessa yhteistyön haasteet lii-

tettiin pikemmin asiakkaiden ennakkoluuloisiin asenteisiin lastensuojelua kohtaan sekä avunhakuun liittyvään stigmaan, jotka vaikeuttivat asiakkaan halua tehdä yhteistyötä lastensuojelun kanssa.

4.4 INTEGROIDUT HOITO-OHJELMAT JA PALVELUKOKONAISUUDET

Integroituja palvelukokonaisuuksia on tutkittu paljon päihdeperheiden tarpeista ja lapsilähtöisestä näkökulmasta lähtien. Varsinkin kansainvälisessä tutkimuksessa integroidut hoito-ohjelmat ja palvelukokonaisuudet tuottivat tulosta perheiden erilaisten tarpeiden huomioimisessa. Aineistoissa esiintyviä, lapsilähtöisyyttä lisääviä, palvelukokonaisuuksia ja hoito-ohjelmia ovat Enhancing Permanency in Children and Families (EPIC), Substance Abuse Family Evaluation (SAFE), Family-based recovery (FBR), Building Stronger Families (BSF), Engaging Moms Program (EMP) ja Family Treatment Drug Court (FTDC). (Hanson ym. 2015; Neo ym. 2021; Oliveros & Kaufman 2011; Shockley McCarthy ym. 2022). Palvelukokonaisuuksia käsittelevä aineisto painottui Yhdysvaltoihin sekä Iso-Britanniaan sijoittuviin tutkimuksiin. Kotimaisessa aineistossa integroidut palvelukokonaisuudet eivät tulleet yhtä vahvasti esille päihdeperheen tukemiseen liittyen. Vain yhdessä kotimaisessa aineistossa, Itäpuiston (2013) tutkimuksessa, eräs työntekijä kertoi palveluketjusta, jonka päämääränä oli päihdeongelman omaavan vanhemman lapsen huomioiminen ja perheen avun tarpeen huomioon ottaminen. Kyseessä oli päihdekliniikka, jota oli juuri kehitetty perhekeskeisempään suuntaan esimerkiksi lisäämällä päihdetyöhön perhetyöntekijöitä. (Itäpuisto 2013).

Erilaisten palvelukokonaisuuksien kehittämisen tarve on lähtenyt tutkimustuloksista, jotka osoittavat päihdeperheiden monitasoisia ongelmia, kuten työttömyyttä, asumisen epävakautta, mielenterveyshäiriöitä, väkivaltaa ja rikollisuutta, jotka puolestaan ovat riskitekijöitä lapsen hyvinvoinnille (Hanson ym. 2015). Palvelukokonaisuudet yhdistävät usein päihdehoidon ja lastensuojelun palveluita, minkä lisäksi kokonaisuuksiin liitettiin esimerkiksi perheoikeudellisia, terapeuttisia ja vanhemmuutta vahvistavia interventioita (Oliveros & Kaufman 2011). Joissain palvelukokonaisuuksissa palvelut viedään perheen kotiin (esim. EM ja FBR), minkä vuoksi lapsien tapaaminen helpottuu ja korostuu heidän luontaisessa ympäristössään. Nämä kotipohjaiset hoitomenetelmät luotiin vastaamaan perheiden tarpeita, sillä useissa tutkimuksissa välimatkat näyttäytyivät esteenä palveluissa pysymiselle (esim. Oliveros & Kaufman 2011; Shockley McCarthy ym. 2022). Perhepohjainen kotihoito on usein kohdistettu perheille, joissa on pieniä lapsia, esimerkiksi FBR:n osallistuneiden perheiden lasten keskimääräinen ikä oli 10 kuukautta (Hanson ym. 2015). Pakolliset lastensuojelun palvelut näyttäytyivät työntekijöiden näkökulmasta kuitenkin tekijänä, joka vaikutti sopivien perheiden halukkuu-

teen osallistua hoito-ohjelmaan. Työntekijät havaitsivat asiakkaissaan lastensuojelun uhkana näkemisen tematiikkaa (ks. luku 4.3). Pakollinen lastensuojelun väliintulo nähtiin kuitenkin ehdottomana lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. (Hanson ym. 2015; Shockley McCarthy ym. 2022.) Vanhemmuuden tukemisen teema toistui lähes jokaisessa päihdeperheelle suunnatussa palvelukokonaisuudessa, ja useat työntekijät pitivätkin vanhemmuuden tukemista yhtenä lapsilähtöisyyden muotona (ks. luku 4.2).

Aineistossa, integroidut palvelukokonaisuudet yhdistettiin vanhemman parempaan sitoutumiseen, hoidon loppuun suorittamiseen sekä vanhemman ja lapsen välisen suhteen vakauttamiseen (Hanson ym. 2015; Neo ym. 2021; Oliveros & Kaufman 2011; Shockley McCarthy ym. 2022). EPIC-palvelukokonaisuuden työntekijät kertoivat kannustavansa asiakkaita osallistumaan ja saavuttamaan viikoittaisia tavoitteitaan erilaisin kannustimin (Shockley McCarthy ym. 2022). Kotipohjaisten hoitomenetelmien palvelukokonaisuudessa (FBR) kannustimina toimi muun muassa lahjakortit, jokaista negatiivista huumeseulaa tai puhallusta vastaan (Hanson ym. 2015). Monet palvelukokonaisuudet yhdistettiin myös lasten pienempään huostaanottoprosenttiin, lyhyempään sijaishuollossa olemiseen ja suurempaan perheenyhdistysprosenttiin. Toisin sanoen integroituihin hoito-ohjelmiin ja palvelukokonaisuuksiin osallistuminen mahdollisti lapsen kotona pysymisen ja sijoitettujen tai huostaanotettujen lapsien paluun kotiin (Hanson ym. 2015; Neo ym. 2021; Oliveros & Kaufman 2011; Shockley McCarthy ym. 2022). Aineistossa korostui erityisesti FTDC-palvelukokonaisuus perheiden yhdistämisen mahdollistajana, niin Yhdysvalloissa kuin Iso-Britanniassakin (Neo ym. 2021; Oliveros & Kaufman 2011; Shockley McCarthy ym. 2022).

Päihdeperheiden moninaiisiin avuntarpeisiin ja lapsen huomioimiseen osana vanhemman hoitoa korostaa tarvetta räätälöidyille interventioille. Avunhakuun liittyvä stigma otetaan huomioon integroiduissa palvelukokonaisuuksissa, jolloin tiedot välittyvät palveluista toiseen ja asiakas ohjataan automaattisesti tarvitsemiensa palveluiden piiriin. Integroidut palvelukokonaisuudet voivat parhaimmillaan lisätä sitoutumista ja luottamusta palvelutarjoajia kohtaan, kun pirstaleisten palveluiden käyttöön liittyvät rasitteet helpottuvat perheiden saadessa kokonaisvaltaista, tarpeista lähtöisin olevaa apua. sillä (Meyer & Eggins 2018; Shockley McCarthy ym. 2022). Integroidut palvelukokonaisuudet näyttäytyvät kaikin puolin merkittävänä lapsilähtöisen työtavan toteuttajana, jossa lapsi on palveluiden keskiössä ja avun piirissä vanhemman saadessa päihdehoitoa.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli selvittää, miten lapsilähtöisyyttä toteutetaan päihdeperheille suunnatuissa sosiaalihuollon erityispalveluissa, ja millaisia rajoituksia lapsilähtöiseen työtapaan liitetään. Tutkielma kokosi yhteen aiemmin tehtyjä tutkimuksia, joista suurin osa pyrki selvittämään työntekijöiden näkökulmaa lapsilähtöisiin käytäntöihin. Aineiston pohjalta tehtyjen tulosten perusteella voidaan todeta, että lapsilähtöisissä työtavoissa on eroja niin organisaatioiden kuin työntekijöidenkin välillä. Yleisiä organisaatorajat ylittäviä käytäntöjä ei siis aineiston pohjalta vaikuta olevan, vaikka Suomen lainsäädäntö velvoitteineen ohjaakin työntekijöiden toimintaa. Työntekijät tunnustivat esteitä lapsilähtöisen työtavan toteutumiseksi, kuten epäselvät ohjeistukset, ajan rajallisuus ja koulutuksen puute (esim. Itäpuisto 2013; Pölkki ym. 2012; Ruisniemi & Kuusisto 2022). Organisaation rajoitteet asettavat työntekijät hankalaan asemaan lapsilähtöisen työtavan näkökulmasta. Useissa aineistoissa korostettiin koko henkilöstön lisäkoulutusta ja selkeiden käytäntöjen luomista, jotta työntekijöiden olisi helpompaa omaksua lapsilähtöisiä metodeja osaksi käytännön työtä (esim. Toros & Falch-Eriksen 2021; Woodman ym. 2022). Esimerkiksi lapsista tulisi kysyä ja perhe-tilannetta tulisi kartoittaa jokaisen uuden asiakkaan kanssa, jolloin olisi mahdollisuus ohjata perhe muihinkin tukeviin palveluihin (Kanste ym. 2015). Yhteisten toimintatapojen puute voi asettaa asiakkaatkin keskenään epäoikeudenmukaiseen asemaan.

Organisaatioiden käytänteiden vuoksi työntekijöillä oli hyvin erilaisia käsityksiä ja työtapoja lapsilähtöisyyden toteuttamisessa. Tulosluvussa jaoin nämä käytännöt kahteen ryhmään: lapsen suora ja välillinen huomioiminen. On ilmeistä, etteivät pelkät välillisen huomioimisen muodot riitä kattamaan lapsen mahdollisia avuntarpeita, vaan työntekijän on omaksuttava myös suoria auttamisen keinoja, joita työntekijöiden näkemyksien mukaan olivat lasten tapaaminen, lasten mielipiteen selvittäminen, asioista tiedottaminen sekä osallistaminen (esim. Pölkki ym. 2012; Toros & Falch-Eriksen 2021; Woodman ym. 2022). Lastensuojelun ja päihdehuollon yhteistoiminta näyttäytyi tulosten perusteella tärkeänä lähtökohtana lapsilähtöisen työtavan mahdollistamiseen (esim. Kanste ym. 2015; Kuusisto ym. 2021). Siitä huolimatta useat työntekijät kokivat päihdepalveluiden ja lastensuojelun yhteistyön haastavaksi. Yhteistoiminnan ongelmakohtina näyttäytyivät organisaatioiden yhteisten toimintatapojen puuttuminen, työntekijöiden puutteet palveluiden tuntemisessa, työntekijöiden henkilökohtaiset näkemykset (esimerkiksi asiakkaan luottamuksen pettäminen lastensuojeluilmoituksen yhteydessä), avunhakuun ja vastaanottamiseen liittyvä stigma sekä se, että vanhemmat näkevät lastensuojelun uhkana. Palveluiden välisen yhteistyön ollessa toimivaa, työntekijöiden palvelutuntemuksen

koettiin paranevan, asiakkaiden näkemys lastensuojelusta perhettä uhkaavana instituutiona muuttui myönteisemmäksi ja perheen avunsaanti parantui, mikä tarkoittaa osaltaan myös lasten parempaa huomioimista. Palveluiden välistä yhteistyötä tulisi lisätä useissa organisaatioissa. Myös yhteistyön laatuun tulisi kiinnittää huomiota, sillä vaikka yhteistyötä on, se ei välttämättä ole toimivaa. Yhteistyötä tukevien rakenteiden luominen ja yhteiset päämäärät perheiden hyväksi toimimisessa mahdollistaisivat joustavien palveluiden yhteensovittamisen (Kanste ym. 2015). Integroidut palvelukokonaisuudet näyttäytyivät perheen kokonaistilanteen ja moninaisen palvelutarpeen huomioon ottavina rakenteina. Näissä palvelukokonaisuuksissa tarkasteltiin koko perheen avuntarvetta yksilönäkökulman sijasta, minkä vuoksi pyrittiin edistämään myös lapsilähtöisiä teemoja (esim. Neo ym. 2021; Oliveros & Kaufman 2011; Shockley McCarthy ym. 2022).

Suomen lainsäädäntö velvoittaa lapsen huomioimisen vanhemman ongelmallisen päihdeidenkäytön yhteydessä (Lastensuojelulaki 417/2007, 11§; Päihdehuoltolaki 41/1986, 16§; Terveystieteidenhuoltolaki 1326/2010, 70§). Tästä huolimatta tulokset viittaavat, ettei lasta aina huomioida, sillä edes lapsen olemassaoloa ei aina tiedetä päihdepalveluissa (esim. Itäpuisto 2013). Myös lastensuojelun palveluilla on vahva lainsäädännöllinen velvoite lapsilähtöisiin työtapoihin, kuten lapsen mielipiteen selvittäminen, kuuleminen ja lapsen puhevallan käyttö (Lastensuojelulaki 417/2007, 20§, 21§). Tulokset osoittavat, ettei lastensuojelussakaan aina pystytä toimimaan lapsilähtöisten toimintamallien mukaan esimerkiksi aikaresurssin rajallisuuden takia. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän selvityksessä todettiin päihdepalveluiden olevan yhä hyvin aikuislähtöisiä, vaikka lapsilähtöisiä toimintatapoja onkin pyritty lisäämään (STM 2011, 3, 19). Vaikka kyseinen selvitys onkin yli kymmenen vuoden takainen, osoittaa tämä tutkimuskin samansuuntaisia tuloksia. Jatkotutkimusideana olisikin tärkeä saada tietoa siitä, miten lapsilähtöisiä työtapoja on pyritty lisäämään osana vanhemman päihdehoitoa, ja miten nämä kehitysyrietykset ovat onnistuneet.

On syytä huomioida, että aineisto koostui niin lastensuojelun kuin päihdehuollon työntekijöistä, jolloin tuloksissa korostuu kahden eri sosiaalihuollon erityispalveluiden työntekijöiden näkemyksiä. Esimerkiksi työntekijöiden puheissa esiin noussut keino lapsen osallistamisesta päätöksentekoon viittaa vahvasti lastensuojelun interventioihin liittyvään päätöksentekoon. Kuitenkin päihdehuollon kontekstissa lapsen osallistaminen voidaan osaltaan myös liittää osaksi prosesseja, vaikkei välttämättä yhtä tiiviisti. Päihdehuollossa tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi lapsen verkostokokouksiin tai kuntoutussuunnitelmakokoukseen osallistumista. Kansainvälisten artikkelien analysoinnissa huomioitavaa on ulkomaalaisten palvelujärjestelmien erilaisuus verrattuna Suomen palvelujärjestelmään. Lähtökohtaisesti työntekijöiden kokemukset lapsilähtöisyydestä tuottivat samansuuntaisia tuloksia

niin ulkomailla kuin Suomessakin, ja näen työntekijöiden kokemusten tuottavan sellaista tietoa, jota voi yleistää myös Suomen kontekstissa. Ulkomaalaista tutkimusta on kuitenkin syytä korostaa integroitujen palvelukokonaisuuksien kohdalla, sillä suurin osa palvelukokonaisuuksia ja integroituja hoito-ohjelmia käsittelevistä aineistoista sijoittui Yhdysvaltoihin. Vaikka Suomen palvelujärjestelmän päihdeperheitä auttavat tahot voisivat hyötyä Yhdysvalloissa toimivien palvelumallien jäljittelystä, on todettava, etteivät ne ole suoraan siirrettävissä Suomen kontekstiin. Yhdysvalloissa tuomioistuimet tekevät pitkälti lastensuojelulliset päätökset (Justia 2022), minkä takia palvelukokonaisuuksiin yhdistettiin usein oikeudelliset palvelut, kun taas Suomessa lastensuojelullisista interventioista päättää lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Kuitenkin palveluiden tiiviimpi integroiminen Suomen kontekstissa helpottaisi avuntarjoamista moniulotteisia ongelmia omaaville päihdeperheille, sillä avunhakeminen pirstaleisista palveluista voi olla haastavaa (Meyer & Eggins 2018; Shockley McCarthy ym. 2022).

Tuloksien pohjalta lapsilähtöisyyteen liittyy useita tehostustarpeita, jotta sen muotoja on mahdollista hyödyntää käytännön työssä. Arviolta joka neljäs lapsi asuu päihdeperheessä (Roine & Ilva 2010, 26), jossa kasvaminen altistaa lapsen moninaisille terveyttä ja hyvinvointia uhkaaville riskeille (esim. Orjasniemi & Kurvinen 2017; Takala & Ilva 2012; Velleman & Templeton 2007). Päihdeperheissä kasvamisen vaikutuksista lapsen hyvinvointiin on tehty lukuisia tutkimuksia, mutta siitä huolimatta tutkimus päihdeperheiden lasten auttamisen keinoista on edelleen hyvin vähäistä. Selkeää on, että lapsilähtöisiä työtapoja on lisättävä ja yhtenäistettävä osaksi päihdeperheiden kanssa tehtävää työtä. Tämän tutkimuksen prosesseissa tunnistin joitakin jatkotutkimustarpeita, joiden toteuttaminen saisi ilmiölle näkyvyyttä ja tehostustarpeet otettaisiin paremmin huomioon. Aiheesta tarvittavan laaja-alaisen lisätutkimuksessa olisi tärkeää kuulla lasten ääntä; onhan lapsilähtöisyydessä pohjimmiltaan kyse juuri lapsen toimijuudesta. Jatkotutkimusideana mielekästä olisi siis tutkia lasten näkemyksiä heidän avuntarpeistaan ja niiden huomioimisesta sosiaalihuollon palveluissa. Aiheesta on tehty laadullista tutkimusta lastensuojelun palveluissa, mutta päihdepalveluissa sen sijaan ei juuri ollenkaan. Lisäksi tutkimus Suomessa kokeilluista integroiduista palvelukokonaisuuksista ja niiden toimivuudesta päihdeperheiden kontekstissa olisi suotavaa, jotta mahdollisten hyvien tulosten perusteella Suomen palvelujärjestelmää ja palveluiden integraatioita voitaisiin parantaa entisestään.

LÄHTEET

*Aineistoartikkelit

- Aalto, Mauri (2015) Alkoholien ongelmakäytön eri muodot. Teoksessa Mauri Aalto, Hannu Alho, Kalervo Kiiänmaa & Lolan Lindroos (toim.) Alkoholiriippuvuus. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/pit/article/alr00220?toc=798631> Viitattu 20.2.2023.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2006) Using thematic analysis in psychology (ePub-versio). *Qualitative Research in Psychology* 3(2), 77–101.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2008) Johdatus laadulliseen tutkimukseen (ePub-versio). Tampere: Vastapaino.
- Evarst, Sari-Anne & Tuulensalo, Hanna (2006) Sosiaalityötä lapsen kanssa – kokemuksia lapsikeskeisen tilannearvion kehittämisestä. SOCCA: Heikki Waris -instituutti. http://www.socca.fi/files/87/Sosiaalityota_lapsen_kanssa.pdf Viitattu: 9.4.2023.
- *Hanson, Karen & Saul, Dale & Vanderploeg, Jeffrey & Painter, Mary & Adnopoz, Jean (2015) Family-based recovery: An innovative in-home substance abuse treatment model for families with young children. *Child Welfare*, 94(4), 161–183.
- Holmberg, Tiina (2003) Lapset ja vanhempien päihdeongelma: opas vanhemmille, lastensuojelun ammattilaisille ja muille lasten kanssa työskenteleville (ePub-versio). Helsinki: Lasten keskus.
- Holmila, Marja & Bardy, Marjatta & Kouvonen, Petra (2008) Lapsuus päihdeperheessä ja kielteisen sosiaalisen perimän voittaminen. *Yhteiskuntapolitiikka*, 73(4), 421–432.
- Ilva, Minna & Roine, Mira (2010) Vanhempien päihteidenkäytön vaikutukset lapseen: katsaus aiheesta tehtyyn suomalaistutkimukseen. Teoksessa Mira Roine, Minna Ilva & Minna Takala (toim.) Lapsuus päihteiden varjossa: Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. Helsinki: Aklinikkasäätiö, 47–60. https://vanha.lasinenlapsuus.fi/sites/default/files/pdf/lapsuus_paihteiden_varjossa._vanhempien_paihteidenkaytosta_karsivat_lapset.pdf Viitattu 20.3.2023.
- *Itäpuisto Maritta (2013) Päihdehoidon lapsi ja vanhempi sensitiivisyys. *Yhteiskuntapolitiikka* 78(5), 533–543
- Justia Legal Resources (2022) Interstate Child Custody. <https://www.justia.com/family/child-custody-and-support/child-custody/interstate-child-custody/> Viitattu 10.4.2023.
- Kalliomeri, Reetta & Mettinen Katja & Ohlsson, Anna-Maija & Soini, Sonja & Tuulensalo Hanna (2020) Lapsikeskeinen palvelumuotoilu. Helsinki: Pelastakaa lapset.

- Kallio, Tomi (2006) Laadullinen review-tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. *Hallinnon tutkimus* 25(2), 20–21.
- *Kanste, Outi & Halme, Nina & Perälä, Marja-Leena (2015) Lapsiperheiden palvelujen monialainen yhteistoiminta päihdehoitoyksiköissä. *Janus* 23(1) 46–65
- Kuula, Arja. (2006) Etiikka ja tutkimusetiikka. (ePub-versio) Teoksessa *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- *Kuusisto, Katja & Ekqvist, Eeva & Kalliomaa-Puha, Laura (2021) Erityistä tukea tarvitsevat päihteitä ongelmallisesti käyttävät asiakkaat sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 4(86), 419–430.
- Lastensuojelulaki 417/2007, 11§: lastensuojelun järjestäminen ja kehittäminen, 20§: lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen, 21§: lapsen puhevallan käyttö, 25§: ilmoitusvelvollisuus.
- Lea Pulkkinen (toim.) (2018) Kohti yhteistä lapsikäsitystä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://core.ac.uk/download/pdf/153793944.pdf> Viitattu 25.3.2023.
- Lehmuskoski, Antero & Suhonen, Marko & Palm, Niina & Taina, Jaana & Ailio, Erja & Inget Susanne & Väyrynen, Riikka, Mäki-Korte, Raine & Virtanen, Katri & Immonen, Maila & Pinta, Riikka & Nissilä, Jaana & Hirvonen, Marjo & Vakkuri, Maija & Tolonen Emma (2023) Kanta-palveluiden käsikirja sosiaalihuollon toimijoille. <https://yhteistyotilat.fi/wiki08/pages/viewpage.action?pageId=61058918> Viitattu: 4.2.23.
- Meyer, Silke & Eggins, Elizabeth (2018) Formal and informal help-seeking by Australian parents who misuse alcohol. *Child Abuse Review* 27(4): 317–335.
- *Neo, Samantha & Norton, Sam & Kavallari, Despoina & Canfield, Martha (2021) Integrated treatment programmes for mothers with substance use problems: A systematic review and meta-analysis of interventions to prevent out-of-home child placements. *Journal of Child and Family Studies* 30(11), 2877–2889.
- *Oliveros, Arazais & Kaufman, Joan (2011) Addressing substance abuse treatment needs of parents involved with the child welfare system. *Child Welfare*, 90(1), 25–41.
- Orjasniemi, Tarja, & Kurvinen, Anna (2017) Häpeän päivät, pelon yöt - Lapsuuskokemuksia päihdeperheessä. *Janus* 25(2), 127–143.
- Pirskanen, Henna & Kataja, Kati & Kuussaari, Kristiina & Holmila, Marja (2018) Nuorten näkemyksiä avusta ja tuesta palvelujärjestelmässä, kun vanhemmalla on päihdeongelma. Teoksessa Mika Gissler, Marjatta Kekkonen ja Päivi Känkänen (toim.) (2018) *Nuoret palveluiden pauloissa - nuorten elinolot -vuosikirja 2018* (ePub-versio). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Päihdehuoltolaki 41/1986, 2§: päihde, 16§: Hoidon järjestäminen.
- *Pölkki, Pirjo & Vornanen, Riitta & Pursiainen, Merja & Riikonen, Marjo (2012) Children's Participation in Child-Protection Processes as Experienced by Foster Children and Social

Workers. Child care in practice : Northern Ireland journal of multi-disciplinary child care practice 18(2), 107–125.

Raitasalo, Kirsimarja & Holmila, Marja & Jääskeläinen, Marke (2016). Vanhempien päihdeongelmasta aiheutuvat haitat lapsille. Teoksessa Marja Holmila & Kirsimarja Raitasalo & Christoffer Tigerstedt (toim.) Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot - vanhempi, nuori ja alkoholi. Helsinki: THL: 83–97.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131418/URN_ISBN_978-952-302-738-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu: 3.3.2023.

Ranta, Samuli (2018) Lapsilähtöisyys ja aikuisjohtoisuus osallisuuden ja pedagogiikan aikana. Kirjoitus tutkittua varhaiskasvatuksesta -blogissa.
<https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.com/2018/06/29/lapsilahtoisuus-ja-aikuisjohtoisuus-osallisuuden-ja-pedagogiikan-aikana/> Viitattu 4.2.23.

Roine, Mira & Ilva, Minna (2010) Joka neljännessä suomalaisperheessä käytetään lasten näkökulmasta liikaa päihteitä. Teoksessa Mira Roine, Minna Ilva & Minna Takala (toim.) Lapsuus päihteiden varjossa: Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. Helsinki: A-klinikkasäätiö, 26–37.
https://vanha.lasinenlapsuus.fi/sites/default/files/pdf/lapsuus_paihteiden_varjossa._vanhempien_paihteidenkaytosta_karsivat_lapset.pdf Viitattu 20.3.2023.

*Ruisniemi, Arja & Kuusisto, Katja (2022) “Että jaksan ne kaikki arjen mutkat ja suorat”: Päihdekuntoutuksessa perheenä olevien kuntoutujien vanhemmuuden kokemukset.” Janus 30(3), 251–268.

Salminen, Ari (2011) Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto. http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf Viitattu 5.2.2023.

*Shockley McCarthy, Karla & Price Wolf, Jennifer & Dellor, Elinam (2022) Promoting permanency in families with parental substance misuse: Lessons from a process evaluation of a multi-system program. BMC Public Health 22(1), 2261–15.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 2§: Soveltamisala, 3§: Määritelmät, 40§: Ilmoitus muulle viranomaiselle asiakkaan tuen tarpeesta, 42§: Omatyöntekijä.

Sosiaali ja terveystieteiden ministeriö (2011) Päihdeongelmaisten vanhempien lasten tukipalveluiden varmistaminen. Työryhmän raportti. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72918/URN%3ANBN%3Afi-fe201504226972.pdf?sequence=1> Viitattu: 15.2.2023.

Takala, Janne & Ilva, Minna (2012) Mikä suojaa nuorta aikuisten alkoholinkäytön aiheuttamilta haitoilta? Yhteiskuntapolitiikka 77(2), 176–185.

Terry, Gareth & Hayfield, Nikki & Clarke, Victoria & Braun, Virginia (2017) Thematic Analysis. The SAGE Handbook of Qualitative Research in Psychology (e-Pub-versio). SAGE Publications.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023) Lastensuojelun käsikirja <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet> Viitattu: 25.3.2023.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2011) Tautiluokitus ICD-10. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085423> Viitattu: 5.2.2023.
- Terveydenhuoltolaki 1326/2010, 70§: Lapsen huomioon ottaminen aikuiselle suunnatuissa palveluissa.
- *Toros, Karmen & Falch-Eriksen, Asgeir (2021) “I do not want to cause additional pain...” -child protection workers’ perspectives on child participation in child protection practice. *Journal of family social work* 24(1), 43–59.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk> Viitattu: 28.3.2023.
- Velleman, Richard & Templeton, Lorna (2007) Understanding and modifying the impact of parental substance misuse on children. *Advances in Psychiatric Treatment* 13(2), 79–89.
- Velleman, Richard & Templeton, Lorna (2016) Impact of parents’ substance misuse on children: an update. *BJPsych Advances*, 22(2), 108–117.
- *Woodman, Elise & Roche, Steven & McArthur, Morag (2022) Children's participation in child protection—How do practitioners understand children's participation in practice? *Child & Family Social Work*, 28(1), 125–135.

LIITTEET

LIITE 1. AINEISTON KUVAUS

	Tutkimuksen julkaisutiedot	Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen tavoite	Keskeiset tutkimustulokset
1	Itäpuisto Maritta (2013) Päihdehoidon lapsi ja vanhempi sensitiivisyys. Yhteiskuntapolitiikka 78(5), 533–543 (Suomi)	Kvalitatiivinen tutkimus: 17 päihdetyöntekijän haastattelua Tutkimus kuvaa työntekijöiden näkemyksiä päihdehoidon lapsilähtöisyydestä ja vanhempi- ja lapsisensitiivisyydestä	- Organisaatioiden ohjeistukset lasten huomioimiseen olivat epäselvät ja täten myös työntekijöillä oli hyvin erilaisia näkemyksiä lapsilähtöisyydestä - Lapsia tavattiin harvoin ja koulutus koettiin puutteelliseksi esim. vain 1/17 työntekijöistä koki omaavansa tarvittavat taidot vanhemmuuden tukemiseksi - Työntekijöiden yhteistyö lastensuojelun kanssa näyttäytyi paikoittain puutteelliselta
2	Woodman, Elise & Roche, Steven & McArthur, Morag (2022) Children's participation in child protection—How do practitioners understand children's participation in practice? Child & Family Social Work, 28(1), 125–135 (Australia)	Kvalitatiivinen tutkimus: 18 lastensuojelun työntekijän haastattelua Tutkimuksen tarkoituksena kuvata lastensuojelun työntekijöiden ymmärrystä lapsilähtöisestä työtteestä ja lapsen osallistamisesta.	- Lapsen osallistuminen riippuu paljon yksittäisestä työntekijästä, ja hänen kyvystään osallistaa lasta mukaan prosesseihin. - Vähemmistö haastatelluista piti lapsen osallisuutta välttämättömänä lapsikeskeisen työtteen kannalta. - Työntekijät näyttivät tiedostavan lasten osallisuuden tärkeyden mutta silti lapset eivät näyttäneet olevan mukana päätöksenteon prosesseissa. - Työntekijöiden mukaan lapsen osallistamisen esteitä ovat ajanpuute ja henkilöstön suuri vaihtuvuus.
3	Pölkki, Pirjo & Vornanen, Riitta & Pursiainen, Merja & Riikonen, Marjo (2012) Children's Participation in Child-Protection Processes as Experienced by Foster Children and Social Workers. Child care in practice : Northern Ireland journal of multi-disciplinary child care practice 18(2), 107–125. (Suomi)	Kvalitatiivinen tutkimus: 8 sijaishuollossa olevan lapsen haastattelua sekä 4 sosiaalityöntekijän haastattelua Tutkimuksen tavoitteena on analysoida lasten osallistumista lastensuojeluprosesseihin sosiaalityöntekijöiden sekä sijaishuollossa olevien lasten näkökulmasta.	- Lasten osallistuminen lastensuojelun prosesseihin on puutteellista johtuen esimerkiksi ajan puutteesta ja epäselvästä ohjeistuksesta. - Sekä lapset että sosiaalityöntekijät ilmaisivat, että aikuisten tulisi olla aktiivisemmin mukana mahdollistamassa lasten osallistumista päätöksentekoon ja voimaannuttamista. - Sekä lapset että sosiaalityöntekijät kuvailemaan tilanteita, joissa osallistavat käytännöt epäonnistuivat tai eivät olleet mahdollisia.
4	Toros, Karmen & Falch-Eriksen, Asgeir (2021) "I do not want to cause additional pain..." -child protection workers' perspectives on child participation in child protection practice. Journal of family social work 24(1), 43–59. (Viro)	Kvalitatiivinen tutkimus: 106 lastensuojelun työntekijän vastausta sähköiseen kyselyyn Tutkimuksen tavoitteena tuoda esiin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden käsityksiä lasten osallistamisesta ja osallisuuden toteutumisesta käytännössä.	-Lapsen mielipiteen kysyminen oli suosituin osallistumisen muoto. - Käsityksen lapsen mielipiteen kysymisestä uskottiin olevan epäolennainen lapsen epäpätevyiden vuoksi sekä myös aikatekijä nähtiin suurena esteenä lasten osallisuudelle. - Työntekijät omaksuivat protektionistisen lähestymistavan lasten osallistamiseen: lapsen mielipiteen kysymättä jättäminen selitettiin lasten suojelemiseksi, sillä se pelasti lapsen monimutkaiselta tiedolta, koska päätökset ja väliintulot voivat olla vaikeasti ymmärrettäviä.
5	Kanste, Outi & Halme, Nina & Perälä, Marja-Leena (2015) Lapsiperheiden palvelujen monialainen yhteistoiminta päihdehoitoyksiköissä. Janus 23(1) 46–65 (Suomi)	Kvantitatiivinen tutkimus: 132 päihdehuoltoyksikön työntekijän vastausta postikyselyyn Tutkimuksen tavoitteena on arvioida yhteistoimintaa päihdepalveluiden ja muiden lapsiperheille suunnattujen palveluiden välillä päihdehuoltoyksiköiden näkökulmasta.	- Päihdehuoltoyksiköillä oli sovittuja toimitapoja eniten muiden päihdepalveluiden sekä lastensuojelun välillä. - Yhteistyön voivaroja oli useimmiten kohdistettu esimerkiksi yhteisiin koulutuksiin ja asiantuntijatiimeihin. - Työntekijät tunsivat päihdepalveluiden lisäksi parhaiten lastensuojelun ja sosiaalityöntekijöiden palvelut. Tästä huolimatta kahdella kolmanneksesta työntekijöistä palvelujen tunteminen oli heikkoa tai he eivät pitäneet palveluiden tuntemista tärkeänä.

6	Shockley McCarthy, Karla & Price Wolf, Jennifer & Dellor, Elinam (2022) Promoting permanency in families with parental substance misuse: Lessons from a process evaluation of a multi-system program. BMC Public Health 22(1), 2261–15 (Yhdysvallat)	Kvalitatiivinen tutkimus: 17 EPIC-hankkeen työntekijöiden haastattelua Tutkimuksen tavoitteena on perehtyä EPIC-ohjelman neljään näyttöön perustuvaan menetelmään ja tunnistaa niiden mahdolliset esteet ja fasilitaattorit.	- Vertaistoiminta ja tuki (PRS) tunnistettiin EPIC-ohjelman ensisijaiseksi vahvuudeksi. - Family Treatment Drug Court (FTDC) vaikutti asiakkaiden menestykseen, kun tuomarit kehittivät asiakkaiden kanssa ihmissuhteita, jotka tasapainottivat tuen ja vastuullisuuden. Kuitenkin asiakkaiden asenteet tuomioistuinta kohtaan saattoivat asettaa esteitä hoidon osallistumiselle. - Vanhemmat kokivat vanhemmuuden tukemisen tarpeettomana osana päihdehoitoa. - Lastensuojelu koettiin vanhempien toimesta uhkana, joka vaikutti päihdehoidon osallistumiseen.
7	Oliveros, Arazais & Kaufman, Joan (2011) Addressing substance abuse treatment needs of parents involved with the child welfare system. Child Welfare, 90(1), 25–41 (Yhdysvallat)	Kvalitatiivinen tutkimus: Kuusi päihdeperheille suunnattua päihdehoidon interventiota. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin lastensuojeluun osallistuvien päihdeongelman omaavien vanhempien ja heidän perheensä auttamiseen käytettyjä ohjelmia ja interventioita, ja niiden tutkimustulosta.	- Palveluiden välisen yhteistyön lisääminen on lisännyt päihdehoitoon hakeutuvien vanhempien määrää. Tästä huolimatta vanhempien putoaminen päihdepalveluista on huomattavaa. -Projektit ja interventiot, jotka erikoistuvat päihdeongelmaisten lastensuojeluasiakkaiden auttamiseen eri lähtökohdista, kuten motivoiva haastattelu, Engaging Moms -ohjema, Family Treatment Drug Court, toipumisvalmentajat sekä kotilähtöiset päihdehoidot, lisäsivät hoitoon sitoutumista sekä hoidon loppuun viemistä.
8	Ruisniemi, Arja & Kuusisto, Katja (2022) "Että jaksan ne kaikki arjen mutkat ja suorat": Päihdekuntoutuksessa perheenä olevien kuntoutujien vanhemmuuden kokemukset." Janus 30(3), 251–268 (Suomi)	Kvalitatiivinen tutkimus: 7 laitospäihde-kuntoutukseen perheenä osallistuvan vanhemman haastattelua Tutkimus kuvaa päihdekuntoutuksessa olevien vanhempien näkökulmaa vanhemmuudesta päihdeongelman kanssa.	- Kuntoutuksen aikana tehty yhteistyö lastensuojelun kanssa muokkasi vanhempien näkemyksiä lastensuojelun luonteesta niin, että ennen uhkana nähty lastensuojelu nähtiin yhä useamman haastatellun mukaan avuntarjoajana. -Vanhemmuuden tukemiseen osana päihdekuntoutusta liitettiin kokemuksia vanhemmuuden uudelleen rakentumisesta, mutta osa haastatelluista koki vanhemmuuden tukemisen interventiot liian kuormittavana päihdehoidon yhteydessä. - Päihdekuntoutuksessa olleilla vanhemmilla oli kokemuksia niin kohtaamattomuudesta kuin kohdatuksi tulemisesta.
9	Kuusisto, Katja & Ekqvist, Eeva & Kalliomaa-Puha, Laura (2021) Eryistä tukea tarvitsevat päihteitä ongelmallisesti käyttävät asiakkaat sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. Yhteiskuntapolitiikka 4 (86), 419–430. (Suomi)	Monimenetelmätutkimus: 144 sosiaalityöntekijää Tutkimuksessa tarkoituksena selvittää sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä siitä, milloin päihteitä käyttävä asiakas määrittellään sosiaalihuoltolain mukaisesti erityistä tukea tarvitsevaksi asiakkaaksi ja mitä käytännön muutoksia tämä tunnistaminen on tuottanut.	- Lain tarjoamia mahdollisuuksia parantaa päihdeongelmasta kärsivien asiakkaiden asemaa ei ollut juuri otettu toimintoon ongelman parantamiseksi. -Lain uudistus ei ole johtanut päihdeongelman ja erityisen tuen tarpeen omaaville asiakkaille yhtään sen parempaa mahdollisuutta saada heidän tarvitsemiaan palveluita.
10	Neo, Samantha & Norton, Sam & Kavallari, Despoina & Canfield, Martha (2021) Integrated treatment programmes for mothers with substance use problems: A systematic review and meta-analysis of interventions to prevent out-of-home child placements. Journal of Child and Family Studies 30(11), 2877–2889 (Iso-Britannia)	Kvantitatiivinen tutkimus: Meta-analyysin aineistona viisi eri integroivan hoito-ohjelman tilastoa. Tutkimuksen tarkoitus on selvittää integroivan päihdehoidon yhteyttä lapsen kotona pysymiseen sijoituksen sijasta.	- Äidit, jotka osallistuivat integroituun päihdehoitoon, säilyttivät todennäköisemmin lapsen huoltajuuden ja välttivät sijaishuollon interventiot kuin he, jotka eivät osallistuneet integroituun hoitoon. - Eryistä FTDC –malli (Family treatment drug court) hyödyllinen perheiden yhdistämisen saavuttamisessa ja äitiyden vahvistamisessa päihderiippuvuuksien yhteydessä. - Palveluiden välillinen yhteistyö mahdollistaa päihdevanhempien nopean tunnistamisen, koko perheen tilanteen huomioimisen ja mahdollisesti vähentää myös tarvetta lastensuojelun sijaishuollon menettelyihin.

11	<p>Meyer, Silke & Eggins, Elizabeth (2018) Formal and informal help-seeking by Australian parents who misuse alcohol. <i>Child Abuse Review</i> 27(4): 317–335</p> <p>(Australia)</p>	<p>Kvantitatiivinen tutkimus: 322 päihdeongelman omaavaa vanhempaa</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata, kuinka eri tekijät vaikuttavat päihdeperheiden epävirallisiin ja virallisiin avunhakuihin vanhemmuuteen ja perheeseen liittyvissä asioissa.</p>	<p>-Hakiessaan virallista apua alkoholia väärinkäyttävät vanhemmat arvioivat kokemuksen yleisesti myönteiseksi. Löydökset kuitenkin varoittavat muodollisen tuen vajaakäytöstä.</p> <p>-Korkea koulutustaso ja korkeampi vanhemmuuden stressi ennustivat vanhemmuuteen liittyvää avunhakua, kun taas miessukupuolisuus ja ikä 25–34 alensi todennäköisyys hakea apua.</p> <p>- Korkeammat tulot ja ikä nousivat mahdollisiksi esteiksi yleiselle muodolliselle avunhauulle.</p>
12	<p>Hanson, Karen & Saul, Dale & Vanderploeg, Jeffrey & Painter, Mary & Adnopo, Jean (2015) Family-based recovery: An innovative in-home substance abuse treatment model for families with young children. <i>Child Welfare</i>, 94(4), 161–183</p> <p>(Yhdysvallat)</p>	<p>Kvantitatiivinen tutkimus: 806 perhettä, joissa alle kolmevuotias lapsi</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena kuvata perhepohjaisen kotona annettavan päihdehoito-ohjelman (Family-Based Recovery) toteutusta sekä tuloksellisuutta.</p>	<p>- Tutkimus osoitti, että 44,1 % FBR-ohjelmaan osallistuneista perheistä suoritti hoidon onnistuneesti loppuun saakka.</p> <p>- 89 % lapsista asui vanhempansa luona FBR:än aikana. Monet näistä lapsista olisi sijoitettu kodin ulkopuolelle, jos heidän vanhempansa ei olisi ollut mukana FBR:n palveluissa.</p> <p>-Palveluintensiteetti ja tiivis yhteistyö FBR:n ja DCF:n henkilökunnan välillä mahdollisti lasten jäämisen kotiin.</p>